

Sociografisch Buurtprofiel Slaaghwijk

Auteurs

Ineke van der Zande

Voorzitter Raad van Bestuur Libertas Leiden

Rob Manders

Beleidsadviseur Blaauwberg

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Historie	4
2. Sociale mobiliteit	5
3. Fysieke omgeving	7
4. Jongeren en kinderen in de Slaaghwijk	9
5. Werk en inkomen	11
6. Zorg, welzijn en sociale netwerken	12
7. Conclusie	14
8. Discussie overzicht	15
Bijlage	21

Voorwoord

Halverwege 2013 heeft Libertas Leiden het initiatief genomen om een instrument te ontwikkelen waarmee op wijkniveau een goed onderbouwd en breed gedragen beeld geschetst wordt van hetgeen leeft in de Leidse wijken: het sociografisch buurtprofiel. In november 2013 hebben Radius, Kwadraad, REOS, GGZ Rivierduinen, GGD Hollands Midden, Politie Hollands Midden en Ons Doel zich tijdens een bestuurlijke bijeenkomst enthousiast uitgesproken over en geëngageerd aan gezamenlijke ontwikkeling van deze profielen. Inmiddels zijn er al buurtprofielen beschikbaar voor de wijken Leiden Zuid en het Morsdistrict.

Met het buurtprofiel willen de partners naar boven halen wat er daadwerkelijk speelt in de Leidse wijken en wat de opgaven zijn per wijk. Dat doen we door te beginnen met de empirie, de verzameling van feiten en cijfers die over de wijk beschikbaar zijn. Dit is de basis van het sociografische buurtprofiel. We koppelen verantwoordingsinformatie (cijfers en feiten) aan straatinformatie om een compleet beeld te krijgen van de wijk. Voorafgaande aan het opstellen van dit profiel zijn er gesprekken gevoerd met verschillende professionals die werkzaam zijn in de Slaaghwijk. Aan de hand van al deze informatie is vervolgens een analyse gemaakt van de problematiek en opgaven voor de wijk. Dit alles is verwerkt in een narratieve, verhalende vorm zodat het geheel goed leesbaar is voor allen die geïnteresseerd zijn in de wijk. De cijfermatige verantwoording vindt u als bijlage bij dit profiel.

Dit profiel is besproken en getoetst tijdens een werkbijeenkomst voor buurtbewoners van- en professionals werkzaam in de Slaaghwijk op 18 november 2014. De resultaten van de bespreking zijn samengevat in slothoofdstuk 8 'discussie overzicht'.

1. Historie

De Slaaghwijk is een sociale vernieuwingswijk zoals we die in veel grote steden aantreffen: hoge galerijflats met ruime appartementen omgeven door veel groen en speelruimte. Het was in 1971 het eerste deel van de Merenwijk dat voltooid werd en was primair bedoeld om de Leidse arbeidersklasse van woonruimte te voorzien. De eerste bewoners van de Slaaghwijk waren vooral gezinnen die de overvolle en verpauperde Leidse binnenstad ontvluchtten. Leiden was in die tijd nog een arme en laagopgeleide industriestad, bouwen voor de eigen bevolking betekende het bouwen van woningen in de sociale huursector. In de originele opzet zou de rest van de Merenwijk volgens dezelfde stedenbouwkundige principes worden gebouwd. Maar na 1971 besepte de gemeente zich dat koopwoningen nieuwe, meer koopkrachtige doelgroepen naar de stad zou trekken. Er werd gebouwd voor een nieuwe middenklasse, ruime gezinswoningen met een tuin en een autoluwe buurt. Dat grote verschil tussen de Slaaghwijk en de rest van de Merenwijk is nog steeds zichtbaar.

In welk gebied zal zich in de toekomst de grootste sociale problemen voordoen: de Leidse binnenstad of de Slaaghwijk? Als een gemiddelde krantenlezer uit de jaren '70 een voorspelling mocht doen zou hij zeer waarschijnlijk hebben gekozen voor de binnenstad.¹ We kunnen ons dat nu moeilijk voorstellen. De Leidse binnenstad heeft zich immers in recordtempo ontwikkeld tot één van de meest vitale wijken van Nederland. De Slaaghwijk worstelt al decennialang met haar imago en de sociale problematiek achter de vele voordeuren. Begin jaren '70 lagen de verhoudingen anders. De Leidse binnenstad was overvol, hopeloos verpauperd en had afgedaan als woongebied. De ruim opgezette Slaaghwijk was een vernieuwingsproject met grote potenties. De woningen waren groot en luxe van opzet, bedoeld voor arbeiders die de verkrotte binnenstad wilden ontvluchtten.

Na al enkele jaren kantelde dit positieve beeld van de Slaaghwijk. Bewoners begonnen te klagen over de rommel op straat en het gebrekkige onderhoud van de flats. De appartementen bleken voor veel inwoners van Leiden te duur waardoor een groot deel leeg bleef staan. De lege woningen werden vervolgens gebruikt om tijdelijke bewoners uit de binnenstad een plek te geven, zij zouden na renovatie van hun eigen huizen weer terugkeren. In plaats van 'sociale stijgers' kwamen er dus tijdelijke bewoners naar de Slaaghwijk die het niet al te nauw namen met het netjes houden van hun omgeving. Deze 'valse start' bleef de Slaaghwijk de jaren erop parten spelen, het werd een verzamelplek van kwetsbare doelgroepen: werklozen, bijstandsontvangers, minima-inkomens, psychiatrisch patiënten en anderen. De vele arbeidsmigranten en vluchtelingen die vanaf de jaren '80 hun intrede deden brachten weer nieuwe uitdagingen met zich mee op het gebied van integratie, taalvaardigheid en participatie. Velen kennen de Slaaghwijk kortom als een probleemwijk met weinig sociale contacten onderling.

De Slaaghwijk kent echter ook een andere kant. Een groot deel van de jonge bevolking ontwikkelt zich in hoog tempo door scholing en het uitvoeren van hoog gekwalificeerd werk. En we zullen zien dat de moskee dichtbij de wijk (het Islamitisch Centrum Imam Malik) functioneert als een sociale ontmoetingsplek voor veel buurtbewoners. Slaaghwijk is kortom een wijk met twee verschillende gezichten. Erg zichtbaar voor veel buitenstaanders is de sociale problematiek, minder zichtbaar maar minstens zo aanwezig zijn de vele informele sociale netwerken waar kwetsbaren een beroep op doen en een snel ontwikkelende jonge bevolking. In dit buurtprofiel besteden we aandacht aan beide perspectieven.

Door de jaren heen is er veel aandacht besteed aan de sociale opgaven in de Slaaghwijk. Veel maatschappelijke organisaties hebben zich in de buurt gevestigd en een grote hoeveelheid financiële middelen is ingezet om de opgaven ter hand te nemen. In dit buurtprofiel kijken we daarom niet alleen naar de huidige sociaal-economische en demografische structuren in de Slaaghwijk. We zullen

---

¹ Zie onder andere het historische krantenarchief leiden.courant.nu

tevens nagaan wat de effecten zijn van de jarenlange investeringen in de buurt en in hoeverre de populatie van de Slaaghwijk zich heeft ontwikkeld.

We beginnen met deze laatste vraag, de wijze waarop de bewoners zich individueel hebben kunnen ontwikkelen en ontplooiën. We spreken ook wel van sociale mobiliteit, één van de kernbegrippen in sociologische onderzoeken zoals deze. Onder sociale mobiliteit verstaan we de mate waarin bewoners 'stijgen op de sociale ladder' door baan- en opleidingskansen te verzilveren. We onderzoeken in welke mate (jonge) mensen in de Slaaghwijk in staat zijn om het beter te krijgen door hard te werken, hun talenten te gebruiken en te investeren in kansen.

2. Sociale mobiliteit

Als we een 'ranking' maken van alle Leidse wijken (officieel districten) op sociaal-economisch gebied zien we dat de Slaaghwijk vaak onderaan bungelt.² Het huishoudinkomen is het laagst van Leiden, het aantal huishoudens onder het sociaal minimum is relatief hoog evenals het aantal bijstandsgerechtigden en werkloosheidsuitkeringen, veel bewoners zijn laagopgeleid en er is geen buurt waar zoveel kinderen in een bijstandsgezin opgroeien. Dit zal weinigen verbazen, de Slaaghwijk staat al jarenlang bekend als een gebied met een grote sociaal-economische opgave. Een korte blik op de cijfers roept het beeld op dat er niets is verbeterd de afgelopen jaren ondanks alle inspanningen. Uit cijfers blijkt zelfs dat het verschil in inkomen met de rest van de stad alleen maar is toegenomen. Verdienende een gemiddelde Leidse inwoner in 1995 nog 19% meer dan een inwoner van Slaaghwijk, nu is het verschil 35%.³ Het zou erop kunnen duiden dat er weinig sociale mobiliteit plaatsvindt in de wijk, oftewel vrijwel geen stijging van baan-, inkomens- en opleidingskansen. We moeten dus op zoek naar de verklaring voor de vergrote inkomensverschillen om daadwerkelijk te kunnen oordelen hoe het met de Slaaghwijk gaat.

De verklaring is redelijk complex. In het kort komt het erop neer dat de Slaaghwijk werkt als een 'roltrap' voor veel bewoners. Jonge stellen en gezinnen gaan in de wijk wonen omdat de woningen betaalbaar zijn, dicht bij de stad staan en voldoende ruimte bieden. Het zijn kortom goede starterswoningen, zowel in de sociale huursector als verkoop. Na enkele jaren kijken veel bewoners weer uit naar nieuwe woonmogelijkheden elders in de stad, de regio of daarbuiten. We kunnen dat onder andere ontlenen aan demografische cijfers van 1995 tot en met 2013.⁴ Van de groep 25 tot 44 jarigen uit 1995 woont minimaal 40% inmiddels niet meer in de Slaaghwijk. Er is een gerede kans dat deze groep 'vertrekkers' een groei in inkomen, opleidingsniveau en carrièreperspectief heeft gemaakt. We kunnen dat niet meten, zij zijn vertrokken en er zijn nieuwe starters voor in de plaats gekomen. De situatie van de Slaaghwijk is mogelijk niet verbeterd maar er lijkt wel degelijk sprake van sociale mobiliteit. Zo bezien is het inkomensverschil met de rest van Leiden een stuk minder verstrekkend, het betekent niet dat de mensen in de wijk massaal 'vastlopen'.

Hoewel het niet direct lijkt samen te hangen met de sociale problemen die nu in de wijk worden ervaren is het een verstrekkende en cruciale conclusie. Als we zouden uitgaan van een statische situatie waarin de bevolking van de Slaaghwijk nauwelijks van samenstelling verandert zou dat het failliet bepalen van jarenlange inspanningen van overheid en professionals in de wijk. We zouden in die situatie immers tot de conclusie moeten komen dat alle miljoeneninvesteringen, beleidsplannen en professionele inzet onvoldoende effect hebben en niet leiden tot een verbetering van het welzijn van de inwoners. Deze conclusie hoeven we gelukkig niet te trekken. Het geeft ons de mogelijkheid om de Slaaghwijk met nieuwe ogen bekijken: niet als de etnische probleemwijk met een bevolking in een uitzichtloze situatie maar als een dynamisch overgangsgebied voor een snel ontwikkelende bevolking die kansen pakt om te stijgen op de sociale ladder. Natuurlijk zijn er individuele gevallen waar dat niet

---

² Zie bijlage, tabellen 8 t/m 14

³ Bijlage, tabel 15

⁴ Bijlage, tabellen 16 en 17

het geval is maar het is belangrijk om zicht te houden op de algemene opwaartse ontwikkeling die veel bewoners maken om juist de individuen te helpen. Het gaat er in de kern om dat de Slaaghwijk haar functie als 'roltrapwijk' begrijpt en uitdraagt. Het heeft geen zin om de vergelijking te maken met de rest van de Merenwijk. Dat zijn typische, rustige middenklasse wijken waar mensen naartoe gaan als zij gesetteld zijn en al bovenaan de sociale ladder staan. De sociale verschillen zijn niet alleen groot, de dynamiek en het karakter van de wijken is compleet anders dan dat van de Slaaghwijk. Vergelijkingen met Leiden Zuid en Noord zijn logischer, zij lijken in dat opzicht veel meer op de Slaaghwijk.

We beginnen met een vergelijking verder weg maar niet minder overeenkomstig: Thorncliffe Park in Toronto, Canada (zie boxtekst).⁵

Thorncliffe Park

Een wijk die in sommige opzichten lijkt op de Slaaghwijk is Thorncliffe Park in de Canadese stad Toronto. Hoogbouwflats bepalen het aanzien van de wijk en ieder jaar vestigen er zich vele migranten van over de hele wereld (met name Azië). Meer dan de helft van alle inwoners spreekt thuis een andere taal dan Engels en 44% van de huishoudens wordt gerekend onder het armste deel van de Canadese bevolking. In statistische waarnemingen lijkt Thorncliffe Park kortom een verarmd etnisch getto te zijn.

In de praktijk is niets minder waar. De wijk bruist van de energie, ondernemerschap en ontwikkelingskansen. Wanneer je het traject van de individuele bewoners zou volgen zie je dat de meesten zich sociaal economisch snel ontwikkelen. In Thorncliffe Park leren de bewoners de taal, zetten ze eigen bedrijfjes op, verzamelen een eigen netwerk aan mensen om zich heen en doen praktische beroepsvaardigheden op zoals boekhouden. Na een generatie trekken veel van deze bewoners weer verder op zoek naar grotere en comfortabelere woonruimte. Zij hebben gebruik gemaakt van de springplank en een eigen netwerk opgebouwd, zij worden opgenomen in de grote middenklasse van Toronto. Zo is de wijk al verschillende malen van kleur verschoten, eerst kwamen de Grieken, toen de Indiërs en Filipijnen, nu zijn het de Afghanen.

De lessen van Thorncliffe Park zijn wezenlijk en in zekere zin ook toepasbaar op de Slaaghwijk. Zorg allereerst voor goede verbindingen met de 'kernstad', zowel in fysieke zin als economische aansluiting. Verbindingen met het economische centrum van een stad geeft nieuwkomers de gelegenheid om werk te vinden, handelsnetwerken op te zetten en daarmee de wijk te laten profiteren van de economische dynamiek van de kernstad. Een wijk die afgesloten staat van de rest van de stad heeft meer kans om te verpauperen en sluit de kans op economisch succes voor veel bewoners af. In Thorncliffe Park heeft de overheid ook flink geïnvesteerd in beheer en onderhoud om de wijk leefbaar te houden.

Daarnaast moet nieuwkomers de ruimte worden geboden om te ondernemen, te participeren en iets toe te voegen aan de stad. In het geval van Thorncliffe Park worden nieuwkomers uitgedaagd te participeren in het kleinbedrijf. Zij kunnen stage lopen bij verschillende bedrijven en doen daar algemene beroepsvaardigheden op. Het succes van de wijk is te danken aan de vrijheid van ondernemerschap en de ruimte die daarvoor wordt geboden. Oude woningen in de benedenverdiepingen van flats zijn eruit gehaald en hebben plaats gemaakt voor kleine winkeltjes en werkplaatsen. Het gaat om enerzijds kansen bieden en anderzijds niet alles al vooraf in te vullen.

De Slaaghwijk heeft niet de omvang van Thorncliffe Park maar heeft voor veel bewoners in principe dezelfde functie: het is een springplank voor sociale stijging.

We gaan na hoe de Slaaghwijk functioneert als roltrapstad met de lessen van Thorncliffe Park in het achterhoofd: een nette openbare ruimte, goede verbindingen met de kernstad, aanwezigheid van informele

⁵ Uit: Doug Saunders, Stad van Aankomst (2010).

sociale netwerken, trajecten voor ontwikkeling sociale- en beroepsvaardigheden en ruimte om zelf dingen op te zetten. We beginnen met de fysieke omgeving.

3. Fysieke omgeving

Het aanzien van de openbare ruimte in de Slaaghwijk is altijd al een punt van discussie geweest. Het eenzijdige woningaanbod van sociale huurwoningen in galerijflats trekt veel kwetsbare groepen aan. De 'groene open' plekken tussen de flats zorgen niet voor het gewenste open karakter maar worden juist als onprettig en onveilig gezien. Al vaak zijn er stemmen opgegaan om de Slaaghwijk grondig te herontwikkelen en mogelijk zelfs grote delen te slopen. Zover is het niet gekomen maar in de beleving van veel beleidsmakers zijn de problemen waar de buurt mee kampt direct te herleiden door de 'onhandige' stedelijke bouwplannen van eind jaren '60. De ervaringen van Thorncliffe Park vertellen ons iets anders. Het aanbod aan goedkope woonruimte is niet het probleem maar de kracht van de roltrapwijk Slaaghwijk.

De Slaaghwijk heeft veel voordelen voor starters en jonge gezinnen. De appartementen in de galerijflats zijn betaalbaar en ruim genoeg voor een groot gezin, de wijk is groen, er zijn voldoende speelterreinen voor de kinderen en de meeste voorzieningen zijn op loopafstand bereikbaar: basisschool, supermarkt, huisarts, tandarts, buurtmaatschappelijk werk, opvoedingscentrum, moskee en voetbalvereniging. Wie in de Slaaghwijk rondloopt heeft nauwelijks nog het gevoel in Leiden te zijn maar waant zich eerder in een buitenwijk van Alphen aan den Rijn of Zoetermeer. Dit laatste is meteen een problematisch kernpunt van de Slaaghwijk. De wijk functioneert als een dorp en is 'afgesloten' van de rest van Leiden. Dat heeft onder andere te maken met matige fysieke verbindingen met de rest van de stad. Een blik op de kaart leert dat er slechts twee hoofdverbindingen zijn met de rest van Leiden: de Gooimeerlaan en de IJsselmeerlaan. De verbindingen met Leiderdorp zijn beter maar onvoldoende om de geïsoleerde ligging van de Slaaghwijk te doorbreken. De zuidkant van de Slaaghwijk is volledig afgesloten door het volkstuincomplex Ons Buiten en een niet overbrugde sloot. De oude ambitie om dit gebied te doorsteken met een fietspad is vanuit het perspectief van de Slaaghwijk als 'roltrapwijk' volkomen legitiem en begrijpelijk. De fysieke verbindingen met de rest van de stad zijn op dit moment te mager om de Slaaghwijk te laten profiteren van de stedelijke dynamiek van Leiden. Recent is echter besloten om deze doorsteek in zijn geheel te schrappen. Een gemiste kans voor een fysiek betere ontsluiting van de Slaaghwijk. Ook vanaf de andere zijden is het niet eenvoudig gemaakt om de wijk in te komen, laat staan te doorkruisen. Een fietser of automobilist die vaker in de Slaaghwijk komt zal dit herkennen. Openbaar vervoer verbindingen met de stad zijn er nauwelijks, de dichtstbijzijnde buslijnen 3 en 4 gaan om het kwartier maar rijden om de Slaaghwijk heen op een kwartier lopen van veel adressen. Vanuit het oogpunt van rust en kindveiligheid valt te begrijpen dat vooral autoverkeer zoveel mogelijk wordt geweerd, andere verbindingen kunnen mogelijk wel een impuls gebruiken.

In het verleden is er vaak geklaagd over de rommel op straat en de verpaupering van de openbare ruimte. Het afvalprobleem is veel bewoners en professionals een doorn in het oog. Rondom de vuilcontainers wordt veel grof vuil aangetroffen zoals oude bankstellen en tapijten. Wanneer de vuilnisbakken vol zitten, worden de afvalzakken er gewoon naast gezet. Het komt zelfs voor dat bewoners afvalzakken vanaf de bovenverdieping naar beneden gooien. Dit blijkt een hardnekkig probleem te zijn in de Slaaghwijk, al in de jaren '80 en '90 wordt hierover geklaagd in de berichtgeving over de wijk. De verantwoordelijkheid voor dit probleem ligt grotendeels bij de bewoners maar in de praktijk is het lastig om hier voldoende betrokkenheid voor te krijgen. Ervaring heeft geleerd dat een blijvende inzet van renovatie, beheer en onderhoud noodzakelijk is om de wijk netjes te houden. Het voorbeeld van Thorncliffe Park toonde al aan dat een nette openbare ruimte een cruciale voorwaarde is voor sociale ontwikkeling binnen een roltrapwijk. Immers: 'op een schoon strand bouw je mooie zandkastelen'. Op dit moment vinden er ingrijpende renovaties plaats aan enkele flats in de wijk. Belofte die eigenaar Portaal daarbij heeft gemaakt is dat het opknappen van de

flats niet leidt tot huurverhogingen.⁶ Er is echter meer werk aan de winkel. Het groenonderhoud is een punt wat meer aandacht verdient, het onkruid staat op sommige plekken tot op de knieën en veel struiken zijn geheel verwilderd.

Van grootschalige herontwikkeling is in de Slaaghwijk uiteindelijk niets gekomen, en er zijn ook geen signalen dat er plannen zijn in die richting. Kleine wijzigingen in het woonbestand vinden wel plaats. In een aantal flats worden appartementen te koop aangeboden die vooral interessant zijn voor starters op de woningmarkt. De vraag is of dit zal leiden tot een wijziging van het gangbare straatbeeld in de Slaaghwijk. De eerste signalen wijzen er op dat zij hogere eisen stellen aan hun woonomgeving. Dat uit zich onder andere in overlastklachten die binnenkomen bij de politie. Maar het is nog niet altijd duidelijk bij wie de verantwoordelijkheid zit om deze conflicten op te lossen. Onder andere het Sociaal Cultureel Planbureau heeft onderzoek gedaan naar het effect van verkoop van sociale huurwoningen (zie boxtekst).⁷

Het effect van verkoop sociale huurwoningen

Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft voor verschillende wijken onderzocht of het in de verkoop zetten van sociale huurwoningen effect heeft op de leefbaarheid en veiligheid van de buurt. De resultaten zijn overwegend positief: de buurt wordt beter bijgehouden, er is minder criminaliteit en er ontstaat een meer evenwichtige inkomensverdeling. Bovenal wordt de sociale cohesie in de wijken hoger gewaardeerd dan in enkele 'controlewijken'. Uit aanvullend onderzoek blijkt daarnaast dat de verkoop van sociale huurwoningen maar een minimaal effect heeft op het totale aanbod aan woningen. In Rotterdam is bijvoorbeeld veel gesloopt maar dat heeft niet gezorgd voor een vergroting van het tekort aan sociale huurwoningen. De economische crisis heeft een veel grotere invloed op de krapte op de sociale huurmarkt, veel gezinnen stellen koop- en verhuisplannen uit waardoor weinig ruimte vrij komt.

De afgelopen jaren is er flink geïnvesteerd in voorzieningen voor kinderen en jongeren. De speeltuin Merendroom is toegankelijk voor alle kinderen in de wijk voor een kleine bijdrage (50 cent per dag of € 10,- per jaar). Daaraan gekoppeld is een speeltheek waar speelgoed geleend kan worden en die gebruikt wordt als speelruimte in de winter. De speeltuin is zes dagen per week open, zondag is hij gesloten. Het speelplein en de speeltoestellen van de Brede School Merenwijk zijn eveneens toegankelijk voor alle kinderen, ook buiten schooltijden. Deze openheid valt te prijzen maar tegelijkertijd maken enkele jongeren misbruik van de situatie en zorgen zij voor vandalisme en overlast op de pleinen, vooral in de avond en nacht.

In het verleden is er wel eens op gewezen dat er te weinig voorzieningen voor jongeren van de leeftijd van 12 tot circa 18 jaar zijn en dat zij daarom dit gedrag vertonen. Op dit moment zijn er echter voldoende voorzieningen voor hen in de wijk en is dit argument van tafel. Midden in de wijk staat een voetbalkooi waarvan veel gebruik wordt gemaakt. Daarnaast is er het jongerencentrum Chillhouse dat wordt bezocht door zo'n 25 tot 30 jongeren per dag. Deze voorziening is bedoeld om jongeren de mogelijkheid te geven om zichzelf te vermaken zonder tot overlast te zijn voor de rest van de wijk. De doelgroep waarvoor het bedoeld is bezoekt het Chillhouse regelmatig en de overlast is de afgelopen periode volgens enkelen al afgenomen. In die zin zou je het een succes kunnen noemen. Gedeeltelijk is dat ook zo maar dat is niet het volledige verhaal. De Slaaghwijk heeft nog steeds te maken met veel overlast en criminaliteit door jongeren.

In het volgende hoofdstuk zoomen we verder in op de problematiek die speelt bij de jeugd in de Slaaghwijk.

⁶ Portaal, Renovatie 9 flats in Slaaghwijk (2013).

⁷ Sociaal Cultureel Planbureau, Werk aan de Wijk (2013), 100 – 107.

4. Jongeren en kinderen in de Slaaghwijk

Dat Slaaghwijk twee gezichten kent is misschien nog wel het meest zichtbaar als we kijken naar de jongeren in de wijk en dan met name de jongeren met een niet-westerse achtergrond. In de Slaaghwijk heeft een ruime meerderheid van alle kinderen en jongeren een niet-westerse achtergrond (bij kinderen tot 18 jaar gaat het om tweederde van het totaal). We zien in deze groep twee verschillende ontwikkelingen. Enerzijds neemt het aantal inschrijvingen aan het hoger onderwijs alleen maar toe, tegelijkertijd is er de schaduwzijde van rondhangende jongeren.

De positieve ontwikkelingen zijn, vreemd genoeg, het meest lastig om in cijfers en statistieken uit te drukken. Er zijn geen cijfers beschikbaar over het aantal jongeren met een diploma in de Slaaghwijk, of het aantal werkenden. We kunnen aan de hand van nationale cijfers wel een belangrijke trend onderscheiden die ook in de Slaaghwijk van toepassing zal zijn.⁸ Het opleidingsniveau onder niet-westerse bevolkingsgroepen is het afgelopen jaar flink gestegen. Gemiddeld is het opleidingsniveau onder autochtone Nederlanders hoger maar de verschillen worden steeds kleiner. Dat heeft vooral te maken met de inhaalslag die de jongeren de afgelopen jaren hebben gemaakt. Het blijkt dat zij, ten opzichte van hun autochtone leeftijdsgenoten, veel vaker doorleren na het behalen van een diploma. Daarbij stijgt het aantal niet-westerse jongeren dat zich inschrijft voor hoger onderwijs enorm, in 2013 is het aantal inschrijvingen ruim 2,5 keer zo hoog als in 1999 en dat van vrouwen zelfs 3 keer zo hoog. Op dit moment zitten veel van deze hoogopgeleide jongeren echter thuis zonder werk. Dat is een algemeen verschijnsel van deze crisis maar de jongeren van niet-westerse herkomst worden bovenmatig hard getroffen. Discriminatie op postcode of achternaam blijkt in de praktijk nog alom aanwezig in Nederland. Feit is dat een peloton aan talentvol kader thuis op de bank zit in de Slaaghwijk, talent dat mogelijk meer benut kan worden. De schaduwzijde is meer zichtbaar.

Een groep van circa dertig jongeren drukt een zware stempel op de leefbaarheid van de Slaaghwijk. Gedurende dag, avond en nacht hangen deze jongens rond op verschillende plekken in de wijk en zorgen stelselmatig voor overlast door hun gedrag. Veel bewoners voelen zich door hen geïntimideerd en vermijden de plekken waar deze jongeren komen. Meest bekende voorbeeld daarvan is het gebruik van de voetbalkooi. De betreffende groep claimt het gebruik van de kooi op intimiderende wijze en maakt hier zelfs op nachtelijke tijdstippen gebruik van. Dat heeft in 2006 en 2008 al geleid tot tijdelijke sluitingen van de voetbalkooi. Sinds 2011 bestaat er een jaarlijks terugkerend samscholingsverbod in de zomerperiode (mei t/m oktober), van 22.00 tot 8.00 in en rondom de voetbalkooi. Dit werkt slechts gedeeltelijk. De politie kan er eenvoudig handhaven en bezoekt de kooi iedere avond om dit te doen. Maar veel jongeren blijven het proberen en vluchten weg zodra een agent komt kijken.

Voor een deel gaat het om jongeren die nog kansen hebben om via een opleiding of werk hun leven op te pakken zonder daadwerkelijk in het criminele milieu te belanden. Voor een groep van circa 10 tot 15 jongeren is dat al een gepasseerd station. Zij zijn al meerdere malen in aanraking geweest met politie en justitie en vertonen aan de lopende band crimineel gedrag. Professionals spreken wel van een volledig ontspoorde groep die door geen instantie of ouder nog in bedwang kunnen worden gehouden. Met hun gedrag beïnvloeden zij daarbij veel van hun leeftijdsgenoten op negatieve wijze. Mogelijk dat geleerd kan worden van de restrictieve aanpak van criminele jongeren in Amsterdam (zie boxtekst).⁹

---

⁸ Bijlage, tabellen 23 en 24

⁹ Meer informatie is te vinden op de volgende website:

<http://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie-diensten/sites/top600/top600-0/top600/>

Top 600

In 2011 is in Amsterdam gestart met de aanpak van 600 criminele jongeren, de zogenaamde Top 600. Politie, justitie, gemeente en hulpverleners hebben de handen ineen geslagen om deze jonge veelplegers zoveel mogelijk van straat te halen door een actief lik op stuk beleid. Na berechting voor een misdaad wordt net zo lang toezicht op hen gehouden (o.a. via opsluiting en enkelbanden) tot zij 'uit de criminaliteit zijn'. Hoewel het om een problematische groep gaat, veel zijn zwakbegaafd en hebben schulden of ernstige psychische stoornissen, werpt de aanpak zijn vruchten af. De recidive onder de 600 jongeren is met meer dan de helft afgenomen. Voor de jongeren die daadwerkelijk uit de criminaliteit willen worden speciale begeleidingstrajecten ingezet, maar ook hier geldt streng toezicht voor degene die weer terugvallen. De ouders en familieleden van deze jongeren worden intensief betrokken, ook om te voorkomen dat de broertjes het gedrag gaan kopiëren.

In de Slaaghwijk wordt ingezet op goede preventietrajecten om de 'ontsporing' van jongeren te voorkomen. Het gesprek met de ouders is daarbij van cruciaal belang, zeker als het kind nog jong is en de ouders nog invloed kunnen uitoefenen. In de gehele Merenwijk maken tussen de 125 en 200 gezinnen gebruik van jeugdzorgregelingen voor kinderen tot en met 18 jaar, cijfers voor de Slaaghwijk zijn helaas niet beschikbaar.¹⁰ Het gaat om lichte tot zeer intensieve ondersteuningstrajecten. Vergeleken met andere wijken in Leiden gaat het om een relatief grote groep. In de praktijk is het probleem waarschijnlijk veel groter.¹¹ Een probleem dat zich versterkt voordoet bij ouders met een niet-westerse achtergrond, is dat zij weinig toezicht houden op jongens buitenshuis. Deze beperkte controle leidt bij diverse jongeren tot gedrags- en aanpassingsproblemen. Uit onderzoek blijkt dat dit probleem zich vooral voordoet bij allochtone ouders van de 1^e generatie, veel 2^e generatieouders houden veel meer toezicht op jongens buitenshuis. Meisjes worden gedurende de puberteit juist meer in de gaten gehouden door de ouders of broers.¹²

Naast gedragsproblematiek hebben relatief veel jongeren en kinderen in de wijk een onderwijsachterstand opgelopen die vaak te maken heeft met taal. Veel kinderen in de Slaaghwijk hebben een taalachterstand doordat thuis alleen de moedertaal wordt gesproken. De basisschool in de buurt, Brede School Merenwijk, pakt dit probleem aan door het aanbieden van NT2 onderwijs (tweetalig onderwijs met nadruk op Nederlands leren). Er wordt daarnaast gewerkt met een internationale groep voor kinderen die bij aanvang geen Nederlands spreken en verstaan. De achterstand kan niet in alle gevallen worden ingelopen. Het taalprobleem is de verklaring voor een gemiddeld lager schoolniveau van veel kinderen in de Slaaghwijk.¹³ Dat kan overigens ook te maken hebben met het feit dat veel ouders ervoor kiezen om hun kinderen niet naar de 'zwarte school' in de Slaaghwijk te brengen maar zich oriënteren buiten de wijk. De verwachting is daarnaast dat in de Slaaghwijk een kleine groep jongeren rondloopt zonder startkwalificatie (mbo niveau 2 of hoger) op zak en zonder opleiding of werk.

De gezinssituatie heeft veel invloed op de ontwikkelingskansen die kinderen en jongeren krijgen. Onderzoek na onderzoek bevestigt dat kinderen van werkloze en zeer laagopgeleide ouders meer kans hebben om later zelf in deze situatie te geraken dan leeftijdsgenoten in betere gezinsomstandigheden. Dat heeft niets te maken met natuurlijke aanleg. Kinderen van laagopgeleide ouders blijken over minstens zoveel talent te beschikken als kinderen met hoogopgeleide ouders. Het heeft alles te maken met de wijze waarop deze talenten al op vroege leeftijd worden gestimuleerd door veel samen te lezen, kinderen te leren spelen en hen nieuwe dingen te laten ontdekken door spelmateriaal en bezoeken aan cultuur en natuur. Een beperkt inkomen kan een barrière zijn voor de

¹⁰ Bijlage, tabel 28

¹¹ Uit onderzoek blijkt dat slechts 44% van alle gezinnen met ernstige opvoedproblematiek gebruik maakt van jeugdzorg, voor niet-westerse bevolkingsgroepen gaat het zelfs om maar 31% (Sociaal Cultureel Planbureau 2013).

¹² Verwey Jonker, Opvoeding in de migratiecontext (2009), p. 15 -55.

¹³ Bijlage, tabel 22

ontwikkelmogelijkheden van een kind. Een vijfde van alle kinderen in de Slaaghwijk groeit op in een bijstandsgezin, in de 'Horsten' gaat het om bijna een kwart.¹⁴ Uit onderzoek blijkt dat kinderen die in armoede leven sociaal uitgesloten worden doordat zij geen lid kunnen worden van sport- en vrijetijdsverenigingen en geen geld hebben voor uitjes, vakanties en kleren. Uit peilingen blijkt het lidmaatschap van sportverenigingen onder jongeren in de Slaaghwijk veel minder is dan de rest van Leiden. Ook is er minder geld voor culturele uitstapjes zoals het theater of museum. Naast vormen van sociale uitsluiting blijkt de gezondheid van kinderen in bijstandsgezinnen eveneens een zorgpunt te zijn. Zij eten slechter, onregelmatiger en minder gevarieerd dan veel leeftijdsgenoten. Dat is ook in de Slaaghwijk het geval, daarbij sport ruim een vijfde helemaal niet.¹⁵ In de volgende paragraaf gaan we dieper in op de arbeidspositie van de volwassenen in Slaaghwijk.

5. Werk en inkomen

Een vergelijking van verschillende cijfers leert ons dat ruim de helft van de volwassen bevolking in de Slaaghwijk een inkomen uit arbeid heeft.¹⁶ Dat is relatief laag, landelijk gaat het om circa tweederde. Dat de Slaaghwijk hier wat minder scoort dan gemiddeld past gedeeltelijk bij het karakter van een roltrapwijk. Veel bewoners staan aan het begin van hun carrière, de zekerheid van een vast inkomen hebben velen nog niet. Daarbij is het informele arbeidscircuit onder migrantengroepen vaak veel groter dan gemiddeld. Verschillende diensten worden aangeboden zonder dat deze officieel geregistreerd worden: kappers, snorders, cateraars, ict'ers, schoonmakers en oppassers. Aan harde gegevens ontbreekt het vanzelfsprekend maar deze vormen van illegale maar niet criminele dienstverlening zullen in de Slaaghwijk zeker bestaan. In tijden van economische onzekerheid zoals nu is dit informele circuit een stuk groter. Het is niet aan ons om daar een oordeel over te vellen. We volstaan met de conclusie dat het in ieder geval een belangrijke functie heeft voor verschillende bewoners van de Slaaghwijk.

Met deze nuancering in het achterhoofd onderzoeken we aan de hand van deze inkomensgegevens in hoeverre de roltrapfunctie voor enkele bewoners stagneert. We concentreren ons op twee groepen: de personen zonder enige vorm van officieel inkomen en de ontvangers van een uitkering.

We beginnen met deze laatste groep. In de sociale zekerheid zijn de drie meest gebruikte inkomensregelingen als vervanging van arbeidsinkomen de werkloosheidsuitkering (ww), arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen (vooral wao en wajong) en bijstandsregelingen. In totaal ontvangen zo'n 750 tot 800 personen in de Slaaghwijk inkomen uit één van deze regelingen, ruim een kwart van de volwassen bevolking. Circa 500 tot 600 van hen behoort tot het zogenaamde 'ijzeren bestand', zij maken langdurig aanspraak op deze regelingen. Ongeveer de helft van hen is 45 jaar of ouder.¹⁷ In heel Nederland worstelen gemeenten om deze groep mensen aan het werk te krijgen, in de praktijk blijkt dat erg lastig en vrijwel alle pogingen hiertoe mislukken. De poging om Rotterdamse langdurige uitkeringsontvangers aan het werk te krijgen in de kassen van het Westland is het meest recente voorbeeld hiervan. Dat pleit er niet voor om niets op dit gebied te ondernemen, al is het maar om de groep niet te laten groeien. Positieve nieuws is dat de crisis geen invloed lijkt te hebben op de grootte van deze groep.

Het aantal kortdurende uitkeringen is gevoeliger voor conjunctuurgolven. In de werkloosheidscijfers is duidelijk te zien dat de Slaaghwijk als eerste reageert op economische dipjes. Wanneer de economie weer enigszins aantrekt verdwijnen veel bewoners echter ook weer uit de werkloosheidsbestanden. Op dit moment hebben circa 150 tot 200 bewoners een kortdurende bijstands- of werkloosheidsuitkering. Om te voorkomen dat zij vervallen in het 'ijzeren bestand' is het van belang

---

¹⁴ Bijlage, tabel 11

¹⁵ Bijlage tabellen 30 en 31

¹⁶ Bijlage, tabel 32

¹⁷ Bijlage, tabellen 33 t/m 35

om voldoende participatiemogelijkheden te bieden. Hetzelfde geldt voor de groep van circa 400 buurtbewoners van 18 tot 65 jaar zonder een officieel inkomen. Er is erg weinig over deze groep bekend, maar afgaande op de ervaringen van professionals zullen daar zowel jongeren bij zitten als vrouwen die voor het huishouden zorgen. Een probleem waar deze bewoners tegenaan lopen is de beperkte werkgelegenheid en weinig ruimte voor ondernemerschap in de wijk.

Zoals veel naoorlogse wijken is het ontwerp van de Slaaghwijk geënt op een volledige scheiding van wonen en werken. Onder andere de Bijlmer, Slotervaart en Kanaleneiland zijn wijken die volgens dezelfde ontwerpprincipes zijn gebouwd. Het idee is dat de bewoners buiten de wijken werken en vervolgens na werktijd de rust opzoeken van de woonwijk. In de praktijk blijkt het niet te werken. De wijk wordt leeg en stil, iedereen sluit zich op in zijn eigen omgeving, het menselijk contact wordt vermeden en er is nauwelijks toezicht op datgene wat zich op straat afspeelt. Bovendien geeft het de bewoners te weinig ontwikkelruimte om zelf dingen te ondernemen, bedrijfjes op te zetten of laagdrempelig werk te vinden. In Slotervaart zijn de benedenverdiepingen van veel flats al omgevormd tot ruimtes voor winkels, werkateliers, dienstverlenende bedrijven en zzp'ers. Het zorgt voor nieuwe levendigheid in de wijk. Het is precies de ontwikkel- en werkruimte waar de bewoners van een roltrapwijk behoefte aan hebben.

De maatregelen die in Slotervaart zijn genomen zijn niet uniek of alleen toepasbaar in Amsterdam. In veel andere naoorlogse wijken met hoogbouw en veel sociale problemen is dezelfde strategie gehanteerd: het toevoegen van zichtbare werkgelegenheid in de wijk en het stimuleren van de wijkeconomie. De voorbeelden zijn te vinden over het hele land, onder andere in: Zaandam, Leeuwarden, Rotterdam, Dordrecht, Amsterdam en Utrecht. Werk en ondernemerschap worden ingezet als instrument voor emancipatie van de migranten en andere bewoners van de wijk. Waar werk is vindt ontmoeting plaats, worden vaardigheden opgedaan, wordt een zelfstandig inkomen verdiend en nieuwe netwerken opgebouwd.

Het bieden van werkgelegenheid dichtbij is niet alleen belangrijk voor de levendigheid van een gebied, het biedt laagopgeleide bewoners en migranten de gelegenheid om dichtbij beroepsvaardigheden op te doen. De nabijheid van laagdrempelige werkvoorzieningen is juist voor deze groepen van groot belang om zichzelf te ontwikkelen en een traject van sociale mobiliteit mogelijk te maken. Het aantal arbeidsplaatsen in en rondom de Slaaghwijk is laag ten opzichte van het aantal volwassen bewoners.¹⁸ Alleen de Kopermolen en bedrijventerrein Merenwijk/De Hallen bieden enige werkgelegenheid op korte afstand.

Ondernemerschap als emancipatie

De wijk Heechterp-Schieringen in Leeuwarden staat bekend als de armste buurt van Nederland. In de wijk zijn veel sociale huurwoningen en er is geen 'bruisend hart'. De bewoners blijven achter de voordeur. De werkloosheid is hoog. Vanaf 2009 hebben verschillende partners in de wijk (gemeente, woningbouwcorporaties, welzijninstellingen en ondernemers) de handen ineen geslagen om het ondernemerschap in de wijk te stimuleren. Zo wordt er actieve ondersteuning geboden aan bewoners die een bedrijf willen opzetten: toetsing van businessplannen, cursus opdrachtverwerving, hulp bij de financiële administratie, netwerkvorming en informatie over werkgeverschap. Verder is er geïnvesteerd in bedrijfsruimtes en het ondernemersklimaat: invulling van tijdelijke locaties voor zzp'ers en werkplaatsen, verruiming van mogelijkheden voor bedrijf aan huis, het opzetten van een ondernemersvereniging en de ontwikkeling van een ondernemersvisie voor de wijk. De hoge werkloosheid in de wijk wordt actief bestreden door onder andere sollicitatiecursussen, internetklassen en wekelijkse taallessen te organiseren.

¹⁸ Bijlage, tabel 36

6. Zorg, welzijn en sociale netwerken

Het bieden van maatschappelijke ondersteuning aan de bewoners van een roltrapwijk vraagt een andere inrichting van voorzieningen dan in een typische middenklassenwijk. Aangezien de Slaaghwijk te maken heeft met een steeds wisselende bevolking is het voor maatschappelijke organisaties belangrijk om zichtbaar te blijven en steeds nieuwe groepen aan te spreken. Nog belangrijker dan in andere wijken is het om blijvend te communiceren over de activiteiten en programma's die worden georganiseerd. Want voorzieningen kunnen nog zo goed in elkaar steken, als zij in de wijk onvoldoende bekend zijn bij de bewoners functioneren zij niet. Zoals een professional het omschreef: "als er vrijwel niemand op je activiteiten afkomt doe je als organisatie iets niet goed". Roltrapwijk bewoners stellen daarnaast andere eisen aan deze sociale voorzieningen dan veel reguliere wijkbewoners. Dat heeft te maken met herkomst, Marokkaanse ouderen willen het liefst niet in een Nederlands verzorgingstehuis worden opgenomen. Maar ook met flexibiliteit, werkloze jongeren willen graag vrijwilligerswerk uitvoeren maar wel op flexibele basis zodat zij ermee kunnen stoppen als zij een baan vinden. Bewoners hebben kortom behoefte aan individueel op maat gesneden voorzieningen die rekening houden met hun specifieke wensen. We kunnen daarbij leren van de ervaringen uit de wijk Parla, in Madrid.

Sociale voorzieningen in de roltrapwijk: Parla, Madrid.

De wijk Parla in Madrid heeft net als de Slaaghwijk te maken met een hoge instroom van nieuwkomers ieder jaar, voornamelijk Marokkaanse arbeidsmigranten. De overheid heeft een uitgebreid programma ingericht om deze mensen een plek te geven in de wijk en sociale voorzieningen op hen aan te passen. Met behulp van een fonds kunnen voorzieningen worden betaald gericht op (taal)onderwijs, gezondheidszorg afgestemd op de migranten, integratie van vrouwen, gelijke behandeling, hulp bij het zoeken naar een geschikte woning en participatie in de gemeenschap. De bewoners hebben toegang tot juridische hulp, arbeidsbemiddeling, tolken, voorzieningen voor vrouwen en taalcursussen. De nieuwkomers krijgen kortom een op maat gesneden pakket aan sociale voorzieningen aangeboden. Het programma functioneert in de praktijk erg goed, ook in crisistijd. Het wordt zelfs gezien als één van de redenen waarom Parla en andere Spaanse wijken geen plekken van sociale onrust zijn geworden ondanks de hoge werkloosheid, in tegenstelling tot de voorsteden van Parijs en Londen.

De twee andere genoemde oorzaken voor het succes komen bekend voor. In plaats van geïsoleerde parken en plantsoenen heeft het stadsbestuur een veelgebruikte tramlijn aangelegd waarmee reizigers binnen twintig minuten in het centrum van Madrid staan. Daarnaast zijn bewoners in de woningbouwplanning betrokken en is ruimte op de begane grond van veel flatgebouwen ingepland voor kleine zaakjes. De bewoners wordt daarnaast de mogelijkheid geboden om hun huis te kopen.

Het is daarnaast goed om te onderzoeken in hoeverre maatschappelijke voorzieningen aanvullend op eigen sociale netwerken kunnen worden ingericht. Het inschakelen van eigen sociale netwerken bij zorgbehoeften wordt in de toekomst steeds belangrijker. Hoe het precies zal worden vormgegeven is nog een kwestie van politieke afstemming maar de richting is duidelijk: pas als het echt niet anders kan komt de overheid in beeld voor ondersteuning. Dat vraagt het nodige van maatschappelijke instellingen, professionals en bovenal familie en vrienden van mensen met een zorgbehoefte. De buurt is een ander schaalniveau waarop veel informele zorg kan worden georganiseerd. De vraag is of de Slaaghwijk hier voldoende op is voorbereid.

Daar zijn twee verschillende verhalen bij te vertellen. Als we de enquêteresultaten van de Veiligheidsmonitor moeten geloven is de wijk totaal onvoorbereid op deze taak. De bewoners hebben

te weinig contact met elkaar, er is geen saamhorigheid en de bevolkingssamenstelling staat bewoners tegen. Samengevat in een cijfer (voor sociale cohesie) krijgt de Slaaghwijk een 5,2.¹⁹ Daartegenover staat het verhaal van het succes van het Islamitisch Centrum Imam Malik. De moskee floreert als een sociaal ontmoetingspunt voor vele islamitische wijkbewoners en biedt ondersteuning op verschillende gebieden: taal, huiswerkbegeleiding, geestelijke ondersteuning, opvoedingshulp, raadgeving bij financiële problemen en gezondheidsvoorlichting. Vrijwel alle financiële middelen zijn daarbij door de leden van de geloofsgemeenschap zelf opgebracht. Er zijn weinige plekken in Leiden waar de sociale cohesie groter is dan rondom deze plek.

Het is dus een complexe vraag waar verschillende antwoorden op mogelijk zijn. Een deel van de buurtbevolking is vanuit traditie gewend om onderlinge zorg te organiseren en minder van de overheid te verwachten. Tegelijkertijd zijn er individuen die niet kunnen rekenen op een dergelijk informeel netwerk en tussen wal en schip dreigen te komen. Het is belangrijk dat zij terug kunnen vallen op zichtbare, op maat gesneden sociale programma's en activiteiten.

De zorgvraag in de Slaaghwijk is bijzonder lastig in te schatten door een gebrek aan exacte gegevens. Op basis van enkele schattingen komen in ieder geval twee aandachtspunten naar boven als het gaat om de gezondheid in de Slaaghwijk: bestrijden van overgewicht en diabetes. Een ongezonde leefstijl van met name laagopgeleide groepen en het zoet eten door veel niet-westerse bevolkingsgroepen maakt dat deze problemen zich in de Slaaghwijk naar alle waarschijnlijkheid versterkt voordoen.²⁰

Bijzondere aandacht verdient daarnaast de zorg voor ouderen in de wijk.²¹ Het zijn er in vergelijking met andere Leidse wijken misschien niet al te veel maar zij hebben wel een specifieke achtergrond. Op dit moment zijn alle zorgvoorzieningen vooral gericht op 'Nederlandse' ouderen. Hun leeftijdsgenoten met een niet-westerse achtergrond stellen echter andere eisen aan de organisatie van zorg. Het liefst zouden zij opgevangen worden door familie of terugkeren naar het eigen land. Enkele praktische problemen doen zich hier voor: het in huis nemen van ouderen is voor veel jongeren niet te betalen en de migratieregelingen zijn steeds beperkter. Daarbij vallen veel ouderen van Marokkaanse en Turkse achtergrond terug op hun moedertaal naarmate zij ouder worden. Het personeel in de Nederlandse zorginstellingen is daar op dit moment niet op voorbereid. Daarbij blijkt dat het zorgverbruik onder de ouderen in de Slaaghwijk fors hoger ligt dan in de rest van de Merenwijk. Een kleine toename van het aantal ouderen kan daarmee een grote invloed hebben op de zorgvraag in de Slaaghwijk.

7. Conclusie

We kunnen de Slaaghwijk bekijken vanuit twee verschillende perspectieven: we kunnen de Slaaghwijk beschouwen als etnische probleemwijk of de blik hanteren van de Slaaghwijk als roltrapwijk. Ondersteund met demografische cijfers hanteren we in dit buurtprofiel deze laatste blik. Door de roltrapfunctie die de Slaaghwijk heeft te erkennen kunnen we een geheel nieuw perspectief schetsen voor de wijk. Een positief perspectief waarin sociale mobiliteit en ontwikkelingsmogelijkheden kernbegrippen zijn. Niet langer hoeven we ons blind te staren op de zwakke sociaal-economische prestaties van de wijk en te somberen over de verschillen met andere wijken. Achter deze cijfers zitten tientallen individuele succesverhalen verborgen van (ex)bewoners die hun arbeids- en inkomenspositie hebben zien stijgen de afgelopen jaren. De vele goedkope appartementen hoeven we niet meer te zien als een groot probleem maar als een sterkte die past bij de functie van de Slaaghwijk als roltrapwijk. Zonder een goedkoop en een ruim woningaanbod is er namelijk geen nieuwe aanwas en geen dynamiek meer.

---

¹⁹ Bijlage, tabel 37 en 38

²⁰ Bijlage, figuren 2 t/m 4

²¹ Bijlage, tabel 39 en 40

We komen daarmee op de grootste overkoepelende opgave voor de Slaagwijk: het bieden van voldoende dynamiek om de roltrap niet te laten stagneren. Deze roltrap functioneert zolang bewoners zicht blijven houden op verbetering van hun sociale positie, ook (of zelfs juist) als dat betekent dat zij naar een andere plek verhuizen. We kunnen van andere steden en wijken leren hoe we de roltrap gaande kunnen houden. Van Thorncliffe Park leerden we het belang van goede verbindingen met de rest van de stad. Dan gaat het zowel om fysieke verbindingen als een goede aansluiting op de lokale arbeidsmarkt en toegang tot de stedelijke voorzieningen. Een ander belangrijk punt is het bieden van voldoende kansen op werk, ondernemerschap en participatie. In de Slaagwijk kunnen we dat direct verbinden aan de positie van veel afgestudeerde jongeren zonder baan. Zij moeten voldoende kansen geboden krijgen om aan de slag te gaan of te blijven ondanks alle economische tegenslag. Dat kan door opleidingstrajecten, leerwerkplekken, sociale participatie, stages en stimuleren van vrijwilligerswerk.

Als het gaat om maatschappelijke zorg dan gaat het om blijvende zichtbaarheid van programma's en activiteiten, en een op maat gesneden pakket waarbij rekening wordt gehouden met de individuele wensen van bewoners. Het pleit er in ieder geval voor dat buurtprofessionals intensief met elkaar moeten samenwerken om te zorgen voor een passend aanbod op flexibele basis.

8. Discussie overzicht

Bij de discussie over dit buurtprofiel is in november 2014 de identiteit van Slaagwijk als roltrapwijk als interessant inzicht ervaren, omdat hiermee zicht ontstaat op nieuwe handelingsperspectieven. We vatten de 'line of reasoning' in deze paragraaf samen.

We presenteren de volgende discussiethema's, aangedragen door professionals bij de werkbijeenkomst in november:

- Verhuismobiliteit
- Stijging voor sociaal kwetsbare groepen
- Functie van sociale netwerken
- Eerste aanzet tot een uitvoeringsagenda

Verhuismobiliteit

De corporaties Portaal en De Sleutels hebben gegevens ter beschikking gesteld over het aantal woningen dat per jaar van eigenaar of huurder wisselt: de mutatiegraad. De cijfers gaan over circa 950 koop- en huurappartementen in de volgende complexen van de Slaagwijk: Arendshorst, Buizerdhorst, Condorhorst, Havikshorst, Kiekendiefhorst, Merendonk, Milanenhorst, Sperwerhorst, Valkenhorst en Zijldonk. Hieronder, per jaar, het percentage woningen dat van eigenaar/huurder is gewisseld ten opzichte van het totaal aantal woningen.

	2011	2012	2013	2014
Appartementen Portaal	6,5%	8,7%	6,5%	6,6%
Appartementen De Sleutels	-	-	6,3%	8,2%
Totaal Portaal / De Sleutels			6,4%	7,2%

Bron: Portaal en De Sleutels.

De mutatiegraad schommelt de afgelopen jaren tussen de zes en negen procent. Ervan uitgaande dat deze cijfers exemplarisch zijn voor de rest van de wijk zou het betekenen dat ieder jaar 6 tot 9% van de buurtbevolking vertrekt en nieuwe bewoners ervoor in de plaats komen.

De mutatiegraad beweegt zich rondom het stedelijk gemiddelde van Leiden: 8% per jaar. In maar weinig Nederlandse steden is de verhuismobiliteit zo hoog als in Leiden. Zelfs in Amsterdam – toch de stad waar verhuizen bijna een volkssport is – is het aantal vertrekkers en nieuwkomers relatief kleiner

dan in Leiden. Leiden is een passantenstad. Dat heeft niet alleen met de studenten te maken. Ook andere groepen gebruiken de stad als een tijdelijk platform.

Slaagwijk is met de score op het stedelijk gemiddelde dus al een 'beweeglijke wijk'. Als we iets nauwkeuriger kijken, wordt dat beeld nog scherper. De stedelijke mobiliteit wordt sterk beïnvloed door de binnenstad en de direct omliggende wijken: veel studenten, expats en mobiele kenniswerkers die vaak maar enkele jaren in de stad verblijven.

Laten we de verhuismobiliteit van de Slaagwijk eens vergelijken met andere stedelijke uitbreidingswijken.

Wijk	Gemeente	Aantal nieuwkomers in % totale bevolking
Ypenburg	Den Haag	3,1%
Leidschenveen	Den Haag	1,9%
Molenwijk	Haarlem	4,5%
Meerwijk	Haarlem	4,2%
Leusderkwartier	Amersfoort	3,6%
Nieuwland	Amersfoort	2,3%
Tanthof-Oost	Delft	4,0%
Tanthof-West	Delft	3,3%
Noordhove	Zoetermeer	3,3%
Meerzicht	Zoetermeer	4,3%
Stevenshof	Leiden	4,9%
Zuid-Oost (Bijlmer)	Amsterdam	7,8%

Bron: Buurtmonitor (2013).

Slaagwijk wordt wel de Leidse Bijlmer genoemd: zelfde ontwikkelperiode, zelfde ontwerpstyl, zelfde bevolkingsgeschiedenis, alleen een stuk kleiner. Die vergelijking gaat in zoverre verder, dat de Bijlmer en Slaagwijk zich wezenlijk onderscheiden van andere buitenwijken. De Bijlmer en de Slaagwijk zijn 'wijken van aankomst', die andere wijken 'wijken van bestemming'.

Slaagwijk heeft al decennia een nogal statische reputatie. Maar de bevolking is alles behalve statisch. Na twintig jaar is de bevolkingssamenstelling grondig door elkaar geschud. Maar voor 'het beleid' is het nog steeds dezelfde wijk. Intussen is de vergelijking met de Bijlmer – vroeger wellicht bedoeld als negatieve 'framing'- best interessant aan het worden. De Bijlmer, tegenwoordig beter bekend als Amsterdam Zuid Oost, heeft nog steeds veel problematiek, maar is ook een sociaal en economisch laboratorium geworden. Er gebeurt van alles.

Kan dat ook in Slaagwijk?

Terug naar de begrippen 'stad van aankomst' en 'roltrapwijk'.

De 'roltrapwijk' is een metafoor voor een wijk die gebruikt wordt en geschikt is voor een proces van snelle en opwaartse sociale mobiliteit. Studentensteden tellen vaak veel roltrapwijken: jonge mensen met een lage of irrelevante sociaaleconomische positie trekken naar de stad, gaan studeren en maken gebruik van de ruimte om te experimenteren die een dynamische stadsomgeving biedt. Ze blijven vaak niet heel lang, maar als ze na een aantal jaren vertrekken, dan doen ze dat vanuit een veel steviger sociaaleconomische positie.

Met het begrip 'roltrapwijk' verwant is het concept van een 'stad van aankomst'. Dan gaat het om een migrantenpopulatie – vaak van buitenlandse origine – die in een stad terecht komt waar al veel voorgangers zijn. Wat er in die 'stad van aankomst' gebeurt, is afhankelijk van de roltrapfunctie van

die stad. Sommige steden van aankomst blijven steken in een gettofunctie, anderen functioneren als een 'launching platform' voor sociale mobiliteit.

De Canadese journalist Doug Saunders heeft in zijn boek 'Arrival City' een vergelijkende analyse gemaakt van welke steden van aankomst nu succesvol een roltrapfunctie vervullen. In zijn analyse worden tenminste twee voorwaarden duidelijk waar een 'stad van aankomst' aan moet voldoen:

- Er moet ruimte zijn voor ondernemerschap, voor het opzetten van een zaak, formeel of informeel. Alleen een woonfunctie is dodelijk voor de aspiraties waar de meeste migranten mee aankomen. Veel migranten komen uit een cultureneconomische achtergrond waar zelfstandig ondernemerschap eerder de norm is dan loondienst. Weliswaar kan de kwaliteit van dat ondernemerschap laag zijn, maar het niet kunnen uitoefenen van ondernemerschap kan leiden tot grote passiviteit. Een roltrapwijk lokt uit om de hand aan de ploeg te slaan. Uiteindelijk is arbeid – samen met onderwijs - de motor van sociale mobiliteit.
- Er moet in de wijk ook een 'ladder' bestaan die opwaartse mobiliteit mogelijk maakt. Die ladder heeft een fysieke component: je moet een wooncarrière kunnen maken – naar een groter of mooier huis – zonder de wijk te verlaten. De migrantengroep moet sociaaleconomische diversiteit gaan vertonen. De ladder heeft ook een sociale component: er moeten rolmodellen zijn, voorgangers waar je je als nieuwkomer aan kunt optrekken. Een wijk die door mensen verlaten wordt zodra ze een begin maken met hun eigen emancipatie, wordt verzwakt in zijn roltrapfunctie.

'Roltrapwijk' is dus niet per se een beschrijving van een bestaande situatie, het kan ook een perspectief zijn. Een goed voorbeeld is Kanaleneiland in Utrecht. Dat was heel lang een 'wijk van aankomst' zonder roltrapfunctie. De migranten belandden er maar troffen er een statische situatie aan. Dat is nu aan het veranderen. Meer ruimte voor ondernemerschap (onder meer in de plinten), beginnende middenklasse vorming onder migranten, diversificatie van het woningaanbod en een fysieke ingreep (de brug over het Amsterdam Rijn kanaal naar Papendorp, die de mentale afstand van Kanaleneiland tot de binnenstad verkort heeft) heeft veel meer dynamiek gebracht in de wijk. Het perspectief dat Kanaleneiland nu een roltrapwijk wordt, is sterk toegenomen.

Uit de hoge verhuismobiliteit in de Slaaghwijk kunnen we nu al afleiden dat de bewoners er niet heen gaan omdat ze in een eindbestemming zitten, een sedentaire fase van hun leven hebben bereikt of nergens meer heen kunnen. Slaaghwijk is statistisch gezien geen 'dead end', maar een doorgaande weg. De kunst is om de kwaliteit te benutten om er ook echte roltrapwijk van te maken, een wijk die z'n bewoners prikkelt om echt slagen te maken.

Vervolgens is het de vraag in hoeverre de bewoners van de Slaaghwijk daadwerkelijk stappen op de sociale ladder maken.

Stijging voor kwetsbare groepen

Uit statistieken en lokale ervaringen kunnen we opmaken dat er veel kwetsbare groepen in de Slaaghwijk wonen met een laag 'instapniveau' op al deze facetten: mensen zonder werk, met een laag inkomen, een beperkte sociale kring, een taalachterstand en/of gezondheidsproblemen. Meer nog dan voor anderen is sociale stijging voor deze groepen alleen mogelijk in kleine stapjes. Kernbegrippen in deze ontwikkeling zijn scholing, ondernemerschap en rolmodellen. In een illustratieve passage uit Saunders' boek Arrival City komen deze begrippen in de praktijk bij elkaar. We volgen een Afghaans gezin in de roltrapwijk Thorncliffe Park in Toronto, Canada.

Ook na enkele maanden is de tocht met de lift voor Adinah Heqosah nog altijd een vreemde en enigszins verontrustende belevenis. Ze neemt liever de trap. Vandaag gaat ze vlees kopen in de zaak van Iqbal, en Hilal, haar man, gaat met haar mee. ... kassa's, pinautomaten en stadsbussen zijn nog

altijd intimiderend voor haar. De zaak van Iqbal is daarentegen een genoegen. De zware zakken met rijst en graan die er op de grond staan en de schappen met specerijen in de grote, door tl-buizen verlichte winkel doen Adinah aan thuis denken. In de gangpaden zijn vaak vertrouwde uitdrukkingen in haar moedertaal, het Dari, te horen. Haar man en zij komen hier allebei dikwijls. Hilal heeft genoeg Engels geleerd om zich in de stad te kunnen redden, maar Adinah is pas aan de beginnerscursus in het buurtcentrum bezig en komt niet verder dan de vertrouwde straten van Thorncliffe Park waar bijna iedereen een nieuwkomer uit Azië is. Haar zeven kinderen leren in hoog tempo vloeiend de taal spreken die zij amper begrijpt. Zij willen geen 'pilau' maar pizza en gaan niet naar de moskee. Ze hebben het erover dat ze op hun achttiende of negentiende het huis uit willen, een Noord-Amerikaanse gewoonte die hun ouders niet op prijs stellen.

Deze nieuwkomers staan aan het begin van de roltrap, en zeker in het geval van Adinah gaat het integreren nog maar in kleine stapjes. Erg belangrijk in deze ontwikkeling is de emancipatiefunctie van onderwijs (o.a. de taalcursus van Adinah) en de aanwezigheid van bekende sociale netwerken en andere Afghanen die al langere tijd in Thorncliffe Park wonen en als rolmodel functioneren voor de nieuwkomers. Het rolmodel voor Adinah is Maryam.

[Maryam] gaat die middag werken bij New Circles, een zaak aan een kleine winkelpromenade die bestaat uit verschillende ruimten met tweedehands kleding, ingedeeld naar maat, sekse en seizoen. De zaak wordt veel bezocht door immigranten van het Indiase subcontinent die zich moeizaam voorbereiden op de Canadese winter. De werkelijke functie van New Circles is echter dat mensen als Maryam er worden klaargestoomd voor het kleinbedrijf: ze leren er boekhouden en inventariseren, leren hoe ze winkelruimte kunnen huren en een vergunning kunnen krijgen, en hoe ze hun bedrijf moeten inschrijven en belasting moeten betalen.

De roltrap tekent zich duidelijk af en de volgende trede ligt voor de nieuwkomers binnen handbereik, althans op termijn. Dit proces van sociale stijging gaat echter niet vanzelf. Mogelijkheden tot scholing, arbeid en de aanwezigheid van sociale netwerken bepalen het succes van Thorncliffe Park als roltrapwijk. De wijk bestrijkt daarbij niet de gehele roltrap die bewoners kunnen doorlopen, dat hoeft ook niet zo lang de overstap naar een bestaan elders in de stad (of verder) niet te groot wordt. Het kan er in het geval van de Slaaghwijk voor pleiten om te onderzoeken in hoeverre het woningaanbod in de directe omgeving van de wijk aansluit op dat van de wijk zelf. Zijn er bijvoorbeeld voldoende betaalbare eensgezinswoningen met tuin rondom de Slaaghwijk? De (financiële) afstand met de Merenwijk lijkt te groot, het woningaanbod in de Stevenshof lijkt beter bij de beurs van vertrekkende Slaaghwijk bewoners te passen. Het zou aardig zijn om te onderzoeken in hoeverre dit soort woningen toegankelijk zijn voor bewoners uit de Slaaghwijk, voor degenen die al een traject van sociale stijging hebben doorlopen.

We kunnen tot slot nog twee praktische lessen uit het voorbeeld van Thorncliffe Park halen:

1. Instituties en arrangementen in de wijk zijn aangepast op het mobiliteitskarakter en bieden participatiemogelijkheden op verschillende instapniveaus. De rol van de overheid en professionele organisaties in de wijk is daarbij faciliterend, niet sturend. De zaak New Circles is daar een voorbeeld van: een praktisch opleidingsinstituut dat 'gerund' wordt door de bewoners zelf en waar alleen een financiële subsidierelatie met de overheid bestaat.
2. Sociale netwerken spelen een cruciale rol bij de mogelijkheid tot sociale stijging, dat deze informele netwerken vaak alleen toegankelijk zijn voor bewoners van een bepaalde afkomst is daarbij van ondergeschikt belang. Dat Adinah in eerste instantie vrijwel uitsluitend andere Afghanen kent is niet erg, zo lang er maar voldoende perspectief blijft op sociale stijging. Juist het bekende en vertrouwde karakter van het eigen netwerk bepaalt haar succes voor de nieuwkomers, ontmoeting met bewoners buiten het netwerk volgt veelal later. Het pleit ervoor om integratie en ontmoeting tussen verschillende bewonersgroepen niet af te dwingen maar juist de

eigen organisatiekracht te stimuleren. Het ontstaan van specifieke Marokkaanse, Turkse of andere netwerken zijn vormen van betrokkenheid en zou gestimuleerd moeten worden in plaats van afgeremd.

Het relaas van Adinah en Maryam leert ons dat sociale stijging ook voor de meest kwetsbare groepen een realiteit kan zijn. De volgende trede moet alleen wel bereikbaar zijn. Dat kan, nogmaals, door te investeren in: scholing, ondernemerschap en sociale netwerken. We zoomen in de volgende paragraaf nog wat dieper in op de laatste factor.

Functie van sociale netwerken

Door professionals is aangegeven dat er enkele zeer hechte gemeenschappen in de Slaaghwijk zijn die hun identiteit voornamelijk ontleen aan familiebanden, culturele/etnische afkomst en/of religieuze overtuigingen. De leden van deze gemeenschappen kunnen op elkaar terugvallen voor ondersteuning, advies, gezelschap, hulp bij opvoeden, bescherming en veel praktische zaken. In wezen functioneren zij als de sociale netwerken van Adinah en Maryam zoals beschreven in de vorige paragraaf. Professionals in de Slaaghwijk hebben echter gewezen op de schaduwzijde van deze netwerken. Een tweetal punten zijn hierbij van belang.

1. Enkele kwetsbare buurtbewoners behoren niet tot één van deze gemeenschappen en kunnen hier niet op terugvallen. Zij staan 'alleen' en proberen grotendeels op geheel eigen kracht een sociale stijging door te maken, wat niet altijd eenvoudig is. Onderzoek in de Bijlmer, zoals aangegeven een vergelijkbare roltrapwijk, maakt duidelijk dat het waarschijnlijk om een kleine groep gaat.²² Deze groep zal in hogere mate gebruik maken van formele overheidsvoorzieningen.
2. In veel lokale gemeenschappen is er sprake van intensieve sociale controle door familieleden en/of buurtbewoners om ervoor te zorgen dat iedereen zich aan de normen en waarden van de groep houdt en de 'eer' behouden blijft. Professionals signaleren negatieve vormen hiervan in de vorm van gemeenschapsdruk, roddel en 'pestgedrag'. Een veel voorkomend praktijkvoorbeeld zijn niet-westerse vrouwen die gescheiden zijn (of willen scheiden), wat niet geaccepteerd wordt door de familieleden. Dat leidt tot problematische en zelfs onveilige situaties.

Bovenstaande problematiek pleit voor een gecombineerde tweesporen aanpak in de Slaaghwijk waarbij enerzijds de informele netwerken worden gestimuleerd en anderzijds individuele maatwerkvoorzieningen blijven bestaan voor bewoners die daar geen gebruik van kunnen maken.

Eerste aanzet tot een uitvoeringsagenda

De projectleider 'sociale wijkagenda' van de gemeente Leiden wil de huidige sociale wijkagenda van de Slaaghwijk aanpassen op basis van de resultaten van het buurtprofiel. Dat vraagt om een vertalingslag van de analyses uit het buurtprofiel naar concrete doelstellingen en ambities in de Slaaghwijk voor de komende jaren. Het perspectief van de Slaaghwijk als roltrapwijk biedt enkele aanknopingspunten om deze agenda op te bouwen. Aan de hand van de analyse uit dit buurtprofiel en de suggesties van professionals tijdens de werkbijeenkomst komen we tot de volgende input die het buurtprofiel biedt voor de sociale wijkagenda.

Om de roltrapfunctie van de Slaaghwijk te stimuleren en zo individuele mogelijkheden tot sociale stijging te creëren en te realiseren kunnen de volgende suggesties worden gedaan:

- Versterk verbindingen met de stad
  - Verbeter fysieke verbindingsroutes
  - Verbeteren openbaar vervoer
  - De stad naar Slaaghwijk halen (bedrijven, organisaties en talenten)
  - Verbinding maken met de Tuinen van Noord

---

²² RISBO & Erasmus Universiteit Rotterdam, Armoede en bestaansstrategieën: formele en informele sociale zekerheid in Amsterdam Zuidoost (2002).

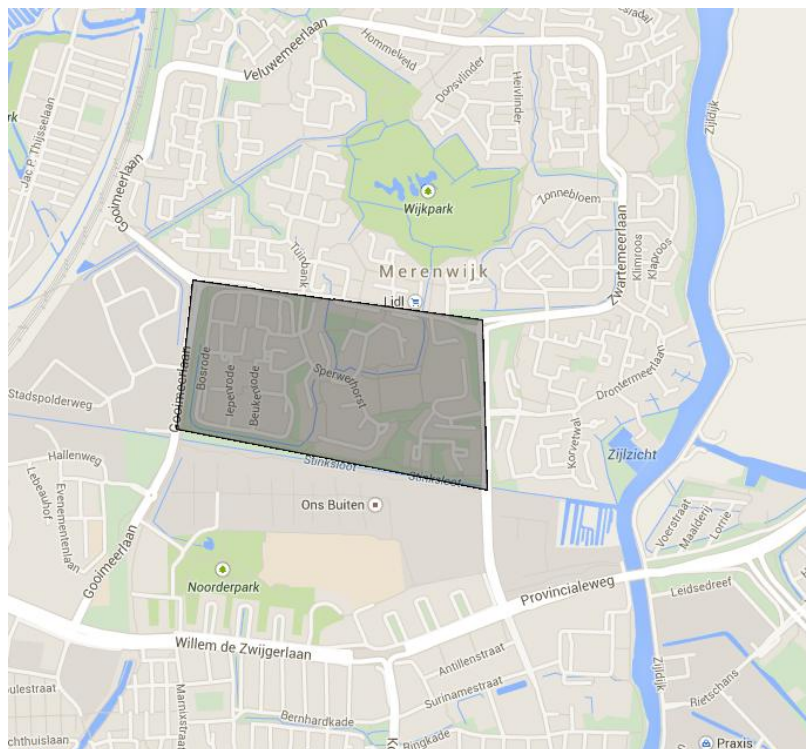
- Slaagwijk verbinden met de Merenwijk (maatjesprojecten e.d.)
- Ruimte bieden voor ondernemerschap
  - Faciliteren van werk- en atelierruimtes op benedenverdiepingen van flats
  - Meer werkgelegenheid in de wijk
  - Advies en (financiële) ondersteuning voor startende ondernemers
  - Betrekken ondernemersvereniging
  - Stages en werkervaringsplekken voor mbo'ers in de wijk
  - Kleine bedrijfjes gericht op thuiszorg in eigen taal en cultuur stimuleren
- Stimuleren zelforganisatie/sociale netwerken
  - Versterken samenwerking met bewonersorganisaties
  - Welcoming program voor nieuwkomers
  - Wijkfelicitedienst
  - Buurtcoöperatie opzetten/stimuleren
- Investeren in vaardigheden
  - Sociale vaardigheid- en sollicitatietraining voor jongeren vanaf 15 jaar, inclusief trajectbegeleiding
  - Cursusaanbod gericht op scholing, werk en ondernemerschap
  - Groeimogelijkheden voor individuele bewoners inzichtelijk maken
  - Overmatige schaamtecultuur terugdringen
- Kinderen en jongeren
  - Actieve aanpak jongerenproblematiek (naar voorbeeld Top 600 Amsterdam)
  - Ouders vroegtijdig benaderen bij problematiek
  - Kinderen en jongeren leren improviseren (theatervormen)
  - Training conflicthantering aan jongeren (doorgaan vreedzame school)
- Opknappen fysieke ruimte
  - Vernieuwingsplannen corporaties
  - Aanpak afvalproblematiek
- Versterken signalering
  - Actieve signalering door Sociaal Wijkteam (SWT)
  - Sociale controle verlichten
  - After sales gespreken wijkbeheerders
  - Samenwerking woningbouwvereniging en signaleringspreventie
  - Straat en wijkgesprekken (bewoners, verenigingen, ondernemers, SWT en CJG)
- Toegankelijkheid voorzieningen vergroten
  - Probleem met zorg voor zieke ouders die vanwege de taal niet terecht kunnen bij thuiszorg en verzorgingstehuis
  - De Wereld: 1 loket per januari 2015 (in september 2014 de eerste stap gezet): laagdrempelig en bewoners
  - Laagdrempelige voorzieningen

Bijlage

We geven in deze bijlage de gebruikte data weer waar in het sociografische buurtprofiel naar wordt verwezen. Waar nodig staat onder de tabel een korte leeswijzer of verklaring. Hoewel we van veel statistische bronnen gebruik maken streven we met dit buurtprofiel geen cijfermatige volledigheid over de buurt na. We hebben expliciete onderzoekskeuzes gemaakt bij de selectie van cijfers. We presenteren slechts de cijfers over de Slaaghwijk die professionals en buurtbewoners als betekenisvol en relevant achten bij het doorgronden van de structuur van de wijk. De gegevens zonder zeggingskracht of duidelijk interpretatie is achterwege gelaten, deze leiden immers niet tot beleidsuitspraken of actief handelen.

Onder de Slaaghwijk verstaan we het gemarkeerde gebied op onderstaande kaart.

Tot de relevante cijfers behoren vanzelfsprekend de meest basale demografische gegevens van de Slaaghwijk, we presenteren de volgende gegevens:

- aantal inwoners
- leeftijdsverdeling
- huishoudsamenstelling
- herkomst
- woningen naar eigendom

Het aantal inwoners van de Slaaghwijk is sinds de oplevering van de wijk zo'n 4.500. Ongeveer tweederde van hen woont in De Horsten (het gedeelte van de wijk met hoogbouwflats). De rest woont in de gezinswoningen van De Rodes.

Tabel 1 Aantal inwoners Slaaghwijk

	2011	2012	2013	2014
Aantal inwoners	4.469	4.555	4.512	4.540
Inwoners de Horsten	2.889	-	-	-
Inwoners de Rodes	1.580	-	-	-

Bron: BOA Gemeente Leiden & Preventieplan Veilig opgroeien in de Slaaghwijk

De Slaaghwijk is één van de jongste buurten van Leiden, alleen de studentenpopulatie zorgt ervoor dat de binnenstad en het Boerhaavedistrict jonger is.

Tabel 2 Leeftijd Leidse wijken/buurten (2013)

	Wijk/buurt	Aantal 30- in % totale bevolking
1.	Binnenstad-Zuid	57%
2.	Boerhaave	54%
3.	Binnenstad-Noord	53%
4.	Slaaghwijk	49%
5.	Stationsdistrict	46%
6.	Leiden Noord	43%
7.	Morsdistrict	40%
8.	Leiden Zuid	40%
9.	Roodenburgerdistrict	37%
10.	Merenwijk excl. Slaaghwijk	37%
11.	Stevenshof	35%

Bron: BOA, gemeente Leiden

Als we dit uitsplitsen naar leeftijdscategorie zien we dat er vooral veel kinderen en weinig ouderen in de buurt wonen ten opzichte van het Leidse gemiddelde.

Tabel 3 Bevolking per leeftijd (2013)

		0-14	15-24	25-44	45-64	65+	Totaal
Slaaghwijk	Absoluut	449	771	1.329	989	414	4.512
	In %	24%	17%	30%	22%	9%	100%
Leiden	In %	15%	17%	30%	25%	13%	100%

Bron: BOA, gemeente Leiden.

De Slaaghwijk is tevens de wijk met de meeste gezinnen in Leiden. Het aantal eenpersoonshuishoudens is laag, een groot deel van hen woont in de twee studentenflats aan het Ravenhorst.

Tabel 4 Huishoudens Leidse wijken/buurten

		% gezinnen met kinderen	% paar zonder kinderen	% eenpersoons huishoudens
1.	Stevenshof	46%	29%	25%
2.	Slaaghwijk	42%	22%	36%
3.	Merenwijk excl. Slaaghwijk	36%	34%	30%
4.	Roodenburgerdistrict	32%	27%	41%
5.	Leiden Noord	27%	23%	50%
6.	Morsdistrict	26%	25%	50%
7.	Leiden Zuid	23%	22%	55%
8.	Boerhaave	20%	19%	61%
9.	Stationsdistrict	15%	20%	65%
10.	Binnenstad-Noord	11%	18%	71%
11.	Binnenstad-Zuid	8%	16%	76%

Bron: CBS (2012)

De Slaaghwijk is de meest internationale wijk van Leiden, nergens wonen zoveel personen die in het buitenland zijn geboren of ouders hebben van buitenlandse afkomst. Vooral het aantal migranten uit Marokko en andere 'niet-westerse landen' is hoog in de wijk.

Tabel 5 Inwoners naar herkomst, geboorteland (2014)

		Nederland	Marokko	Turkije	Suriname	Antillen	Overig niet-westers	Westers land
Slaaghwijk	Aantal	2.131	837	267	210	102	614	379
	%	47%	18%	6%	5%	2%	14%	8%
Leiden	Aantal	86.080	5.298	2.237	1.890	1.284	7.999	16.428
	%	71%	4%	2%	2%	1%	7%	14%

Bron: BOA, Gemeente Leiden

Ongeveer de helft van de inwoners van niet-westerse achtergrond is zelf in Nederland geboren, de zogenaamde tweede generatie. De tweede generatie is over het algemeen nog relatief jong, meestal niet ouder dan 30 jaar.

Tabel 6 Bewoners Slaaghwijk naar herkomst en generatie

	NL	1 ^e generatie niet-westers	2 ^e generatie niet-westers	1 ^e generatie westers	2 ^e generatie westers
Aantal	2.131	1.102	928	198	181
%	47%	24%	21%	4%	4%

Bron: BOA, gemeente Leiden

Driekwart van alle woningen in de wijk zijn sociale huurwoningen. Vooral Ons Doel (alleen in De Rodes), Portaal en De Sleutels hebben veel bezit in de Slaaghwijk. De laatste jaren worden steeds meer huurwoningen in de koopsector aangeboden. Reden daarvoor is enerzijds de financiële positie van woningcorporaties versterken maar vaak ook een gerichte actie om een meer gemêleerde samenstelling van de bevolking te krijgen.

Tabel 7 Woningen Slaaghwijk naar eigendom

	Sociale huur	Koop	Particuliere verhuur
2009	80%	18%	2%
2010	77%	21%	2%
2011	75%	21%	4%
2012	72%	25%	3%

Bron: CBS

Sociale mobiliteit

In de inleiding van dit hoofdstuk wordt gesproken over het presteren van de Slaaghwijk in verschillende rankings. We maken hier telkens de vergelijking met de andere 43 Leidse buurten van minimaal 1.000 inwoners. In onderstaande tabellen worden de cijfers gepresenteerd van deze lijstjes. Vervolgens wordt inzichtelijk gemaakt dat een substantieel deel van de inwoners uit de jaren '90 inmiddels niet meer in de wijk woont. Dat vergt wat extra uitleg omdat het aantal cijfers hierover beperkt is. Allereerst de rankings. Het gemiddelde besteedbare huishoudinkomen in Leiden, gestandaardiseerd naar huishoudomvang, is € 24.700 per jaar. De Slaaghwijk is de buurt met het laagste gemiddelde inkomen in Leiden.

Tabel 8 Ranking besteedbaar huishoudinkomen, gestandaardiseerd (2010)

	Huishoudinkomen
1. Waardeiland	€ 42.000,-
2. Burgemeesterswijk	€ 37.700,-
3. Vogelwijk	€ 36.000,-
..	
41. Fortuinwijk-Noord	€ 20.000,-
42. Noorderkwartier	€ 19.300,-
43. De Kooi	€ 19.200,-
44. Slaaghwijk	€ 19.100,-

Bron: BOA, Gemeente Leiden

Het aantal huishoudens op of onder het sociaal minimum is in de Slaaghwijk relatief hoog vergeleken met andere Leidse buurten. Hoe hoog het sociaal minimum is wordt politiek vastgesteld en verschilt per huishoudsamenstelling en leeftijd.

Tabel 9 Ranking huishoudens op of onder sociaal minimum (2010)

		% huishoudens op of onder sociaal minimum
1.	Zijlwijk-Zuid	1%
2.	Professorenwijk-Oost	2%
3.	Rijndijkbuurt	3%
..		
36.	Haagweg-Zuid	15%
	Slaaghwijk	15%
38.	De Kooi	16%
..		
43.	Noorderkwartier	18%

Bron: CBS

Eén op de tien personen van volwassen leeftijd in de Slaaghwijk maakt gebruik van een bijstandsuitkering. Dat is fors meer dan het gemiddelde van 4,3% in Leiden.

Tabel 10 Ranking aantal bijstandsgerechtigden (2013)

		Aantal bijstandsgerechtigden in % 18-64 jaar
1.	Waardeiland	0,0%
2.	Burgemeesterswijk	0,3%
	Zijlwijk-Zuid	0,3%
..		
41.	De Kooi	10,1%
42.	Noordvest	10,4%
43.	Slaaghwijk	10,5%
44.	Haagweg-Zuid	11,8%

Bron: BOA, gemeente Leiden

Logischerwijs groeien er in de Slaaghwijk veel kinderen op in een bijstandsgezin, het hoogste percentage van de stad.

Tabel 11 Ranking kinderen in bijstandsgezinnen

		Aantal kinderen dat opgroeit in bijstandsgezin in % alle thuiswonende kinderen
1.	Leevendaal-West	0%
	Waardeiland	0%
	Vreewijk	0%
..		
41.	De Kooi	18,2%
42.	Haagweg-Zuid	21%
43.	Noordvest	23%
44.	Slaaghwijk	23,1%

Bron: BOA, gemeente Leiden

Het aantal werklozen is lastig in kaart te brengen. Jongeren hebben vaak geen recht op een werkloosheidsuitkering en worden dus niet opgenomen in de officiële statistieken. Wel kan gezegd worden dat in buurten waar het aantal ww uitkeringen hoog is het totaal aantal mensen zonder baan ook relatief hoog zal zijn. In de Slaaghwijk mogelijk nog meer dan in andere buurten aangezien er veel jongeren wonen.

Tabel 12 Ranking aantal werkloosheidsuitkeringen (2012)

		Aantal ww uitkeringen in % 15-64 jarigen
1.	Vreewijk	1,1%
2.	Vogelwijk	1,2%
3.	Pieterswijk	1,4%
...		
41.	De Kooi	7,8%
42.	Slaaghwijk	8,2%
43.	Noorderkwartier	8,6%
44.	Haagweg-Zuid	10,1%

Bron: BOA, gemeente Leiden

Voor het opleidingsniveau kunnen we geen onderlinge ranking maken van de buurten omdat hiervoor te weinig cijfers zijn. We kunnen de Slaaghwijk wel vergelijken met de Leidse districten. In een jeugdpeiling uit 2008 geeft bijna 50% de respondenten uit de Slaaghwijk aan dat één of beide ouders laagopgeleid is.

Tabel 13 Opleidingsniveau ouders kinderen

		% jongeren met laagopgeleide vader	% jongeren met laagopgeleide moeder
1	Stationsdistrict en Boerhaave	9%	10%
2	Merenwijk (excl. Slaaghwijk)	15%	21%
3	Roodenburgerdistrict	18%	18%
4	Binnenstad	21%	21%
5	Leiden Zuid	29%	36%
6	Morsdistrict	31%	34%
7	Stevenshof	31%	39%
8	Slaaghwijk	42%	48%
9	Leiden Noord	50%	46%

Bron: Jongerenpeiling 2008, gemeente Leiden.

Tot slot kunnen we nog kijken naar het aantal huishoudens dat gebruik maakt van vijf of meer sociale regelingen. Deze cijfers zijn alleen beschikbaar op wijkniveau, dus de Merenwijk. Gezien het profiel van de rest van de wijk kunnen we aannemen dat vrijwel al deze huishoudens in de Slaaghwijk wonen. We hanteren we een voorzichtige schatting van 75%.

Tabel 14 Ranking gebruik sociale regelingen²³ (2011)

		Huishoudens met 5 of meer sociale regelingen (in % totaal)
1.	Stationsdistrict	0%
2.	Boerhaave	0%
3.	Binnenstad-Zuid	0,5%
4.	Merenwijk (excl. Slaaghwijk)	0,9%
5.	Binnenstad-Noord	1,4%
6.	Stevenshof	1,8%
7.	Roodenburgerdistrict	2,4%
8.	Leiden Zuid	3,1%
9.	Morsdistrict	3,4%
10.	Leiden Noord	4,0%
11.	Slaaghwijk	6,3%

Bron: CBS/KING

²³ Wet arbeidsongeschiktheidverzekering (WAO), Wet arbeidsongeschiktheidverzekering zelfstandigen (WAZ), ziektewet, bijstand, Wet sociale werkvoorziening, Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, speciaal onderwijs, Tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg), ziektekostenaftrek, Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong), Werkloosheidswet (WW), bijzondere bijstand, Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO), Leerlinggebonden financiering (Lgf, rugzakje), Compensatie eigen risico (Cer) en Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp).

Aan de hand van enkele oude CBS bestanden kunnen we onderzoeken hoe het inkomen zich in de Slaaghwijk heeft ontwikkeld de afgelopen jaren. We doen dat met behulp van indexcijfers met 1995 als basisjaar. Een indexcijfer van 111 in 1997 betekent dat het gemiddelde inkomen met 11% is gestegen ten opzichte van 1995, en 262 in 2011 is een stijging van 162% ten opzichte van 1995. Als we dit voor al de verschillende districten in Leiden doen zien we dat ze zich niet gelijk ontwikkelen. De delen van de stad waar het al goed mee gaat hebben zich sterk ontwikkeld en de minder welgestelde wijken blijven enigszins achter. Dit geldt in versterkte mate voor de Slaaghwijk. Relatief gezien (in vergelijking met de rest van Leiden dus) verdienen de inwoners van nu minder dan voorheen.

Tabel 15 Inkomensontwikkeling (gemiddeld per inwoner) in indexcijfers per buurt (1995 = 100)

	1995	1997	2010	2011
Binnenstad	100	111	262	262
Leiden Noord	100	109	230	235
Roodenburgerdistrict	100	107	275	270
Leiden Zuid	100	106	235	238
Morsdistrict	100	106	232	235
Boerhaave	100	110	312	300
Slaaghwijk	100	105	208	202
Merenwijk excl. Slaaghwijk	100	109	277	272
Stevenshof	100	105	266	272
Leiden	100	107	256	256

Bron: CBS

De vraag is vervolgens of deze relatieve inkomensdaling van toepassing is op één en dezelfde bewonersgroep of dat er veel nieuwkomers zijn en dat de oorspronkelijk bewonersgroep veelal de wijk al heeft verlaten (en mogelijk al veel meer verdient). We kunnen dat nagaan aan de hand van twee demografische statistieken: een leeftijdsverdeling van de jaren '90 tot nu en de mutatiegraad van woningen van Portaal en De Sleutels.

We beginnen met de leeftijdsverdeling. In onderstaande tabel wordt de huidige leeftijdsverdeling van de inwoners van Slaaghwijk vergeleken met die van 1995. Er zit achttien jaar tussen deze twee meetmomenten. Als we ervan uit zouden gaan dat de meeste bewoners in de wijk zijn blijven wonen zou de gemiddelde leeftijd met circa 18 jaar omhoog moeten gaan. De percentages laten zien dat de wijk flink blijft verjongen (de kinderen woonden er 18 jaar geleden logischerwijs nog niet). De categorie 45-64 en 65+ is wel enigszins toegenomen. Maar bij geen enkele verhuizing zou het aantal 45-64 jarigen nu rond de 36% moeten zitten, immers alle 27 tot 44 jarigen uit 1995 zijn nu 45 jaar of ouder. Dat is niet zo, een groot deel van hen woont niet meer in de wijk. Het blijkt dat 39% van de leeftijdsgroep 25-44 uit 1995 nu niet meer in de Slaaghwijk woont.²⁴ In de categorie 45-64 jaar uit 1995 is dit zelfs 50%.²⁵ Waarschijnlijk zijn de percentages nog hoger, we houden in deze berekeningen immers geen rekening met verhuizingen binnen de leeftijdsgroepen (als een 33-jarige die in de wijk komt wonen en een 28 jarige vertrekt is het saldo in deze groep 0).

Tabel 16 Bewoners per leeftijdscategorie 1995-2013

	0 -14	15 – 24	25 – 44	45 – 64	65+
1995	23%	18%	36%	18%	5%
2013	24%	17%	30%	22%	9%

Bron: CBS, BOA Gemeente Leiden

We kunnen dit verder ondersteunen door gebruik te maken van de mutatiecijfers in huur- en koopwoningen van Portaal en De Sleutels. Tussen de 6 en 9 procent van alle huurwoningen van deze corporaties verwisselt ieder jaar van eigenaar. Dat is een relatief hoge wisselsnelheid voor een stedelijke uitbreidingswijk zoals aangetoond in de discussieparagraaf.

²⁴ Te berekenen door: 36% (=25-44 jaar 1995) - 22% (=45-64 jaar 2013)= 14%, en vervolgens 14/36 = 39%.

²⁵ 18% - 9% = 9% , 9/18 = 50%.

Tabel 17 Mutatiegraad woningen Portaal en De Sleutels (2011 – 2014)

	2011	2012	2013	2014
Appartementen Portaal	6,5%	8,7%	6,5%	6,6%
Appartementen De Sleutels	-	-	6,3%	8,2%
Totaal Portaal / De Sleutels			6,4%	7,2%

Bron: Portaal en De Sleutels

Fysieke omgeving

Uitspraken en analyses over de fysieke omgeving zijn grotendeels gebaseerd op veldonderzoek en gesprekken met professionals. Daarbij is gebruik gemaakt van enkele aanvullende statistische gegevens uit de Veiligheidsmonitor. Dat zijn subjectieve oordelen van bewoners uitgedrukt in rapportcijfers of een percentage. De respons op deze onderzoeken is overigens relatief laag waardoor we ze kritisch moeten beschouwen en aangevuld zijn met waarnemingen van professionals. Een lijst met renovatiewerkzaamheden die Portaal laat uitvoeren de komende maanden is ook opgenomen. Tot slot wordt kort ingegaan op de fysieke voorzieningen voor kinderen en jongeren.

Om de twee jaar wordt bewoners gevraagd een oordeel te vellen over hun buurt, daarbij wordt onder andere gekeken naar de fysieke staat ervan. De bewoners van de Slaaghwijk oordelen op of net onder het Leidse gemiddelde op dit punt.

Tabel 18 Oordeel fysieke staat van wijk door bewoners

	2009	2011	2013
Slaaghwijk	5,8	5,7	6,2
Leiden	5,8	6,1	6,3

Bron: Veiligheidsmonitor, gemeente Leiden

In het onderzoek wordt de bewoners vervolgens gevraagd om aan te geven welke problemen direct zouden moeten worden aangepakt in de buurt. Rommel op straat en hondenpoep zijn de meest genoemde aandachtspunten. De rommel lijkt op basis van deze enquête wel wat minder te zijn geworden gezien de veranderende percentages in de loop der jaren. Overigens valt hier direct op dat bewoners, logischerwijs, de problemen van hun buurt direct relateren aan de zaken waar zij overlast van hebben. We moeten deze gegevens dus met enige voorzichtigheid hanteren. Het feit dat niemand last heeft van armoede op straat wil niet zeggen dat het niet achter de voordeur speelt en een probleem kan zijn.

Tabel 19 Problemen die volgens bewoners als eerste moeten worden aangepakt in Slaaghwijk

	2009	2011	2013
Rommel op straat	37%	21%	22%
Hondenpoep	20%	18%	17%
Geluidsoverlast	13%	5%	-
Overlast door hangjongeren	11%	27%	6%
Parkeeroverlast	10%	14%	3%
Overige problemen	26%	26%	22%
Geen enkel probleem	16%	9%	0%

Bron: Veiligheidsmonitor, Gemeente Leiden

Als we de overlast van een drietal zaken vergelijken met de gemiddelde reactie in Leiden valt op dat het afvalprobleem nog steeds relatief groot is (we zien hier afwijkende percentages ten opzichte van de vorige tabel omdat het hier een antwoord op een andere vraag betreft). Het pleit ervoor om aandacht te blijven behouden voor dit probleem, evenals dat van de staat van het straatmeubilair.

Tabel 20 Oordeel fysieke staat buurt (2013)

	Slaaghwijk	Leiden
Buurtbewoners die overlast ervaren door rommel op straat	30%	14%
Buurtbewoners die overlast ervaren door hondenpoep	27%	19%
Buurtbewoners die overlast ervaren door vernield straatmeubilair	11%	4%

Bron: Veiligheidsmonitor 2013, gemeente Leiden

De afgelopen jaren hebben er veel fysieke ingrepen plaatsgevonden in de Slaaghwijk. Vrij recent zijn renovatiewerkzaamheden gepleegd bij onderstaande flats. Alleen de flat in de Reigerhorst is nog niet gerenoveerd in verband met te weinig draagvlak onder de bewoners. Portaal gaat met deze bewoners in gesprek over gewenste werkzaamheden voor de komende jaren.

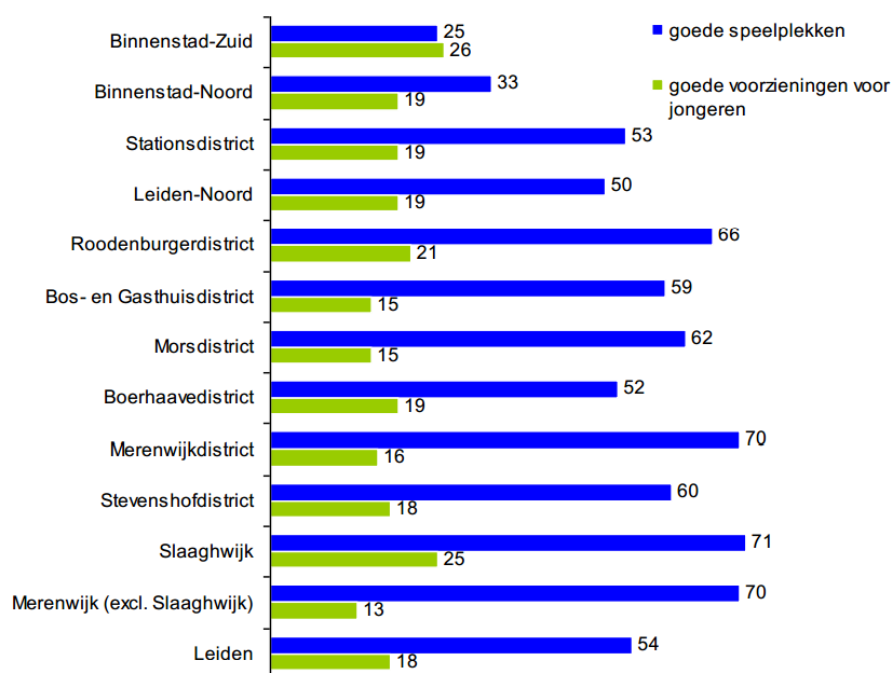
Tabel 21 Renovatiewerkzaamheden Portaal

Flats	Werkzaamheden aan woningen	Werkzaamheden aan gemeenschappelijke ruimten
Smellekenhorst (1 t/m 35)	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen van geiser door warmwatertoestel 	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen huistelefoon en postkasten
Uilenhorst (1 t/m 35)	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen van keukenblok en wandtegels 	<ul style="list-style-type: none"> Schilderen hoofdentree
Reigerhorst (1 t/m 35)	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen van standleidingen (hoofdafvoer) 	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen dranger bij entreedeur Plaatselijk herstellen wand- en vloertegelwerk
Sperwerhorst (1 t/m 35)	<ul style="list-style-type: none"> Aanbrengen collectieve mechanische ventilatie in douche, keuken en toilet 	<ul style="list-style-type: none"> Herstellen van door houtrot aangetaste kozijnen, deuren en ramen
Sperwerhorst (41 t/m 75)	<ul style="list-style-type: none"> Vernieuwen doucheruimte 	<ul style="list-style-type: none"> Schilderen buitenzijde flat en woningen
Sperwerhorst (81 t/m 115)	<ul style="list-style-type: none"> Vernieuwen toilet 	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen oude gedichten door nieuwe
Wiekhorst (1 t/m 31)	<ul style="list-style-type: none"> Plaatsing dubbel glas met ventilatieroosters 	<ul style="list-style-type: none"> Schilderen spijlenhekwerk van galerij en balkon
Milanehorst (161 t/m 191)	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen van groepenkast Aanbrengen rookmelder(s) 	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren dakbedekking
Kraaihorst (1 t/m 31)	<ul style="list-style-type: none"> Waar nodig verwijderen van asbest (wettelijke verplichting) Plaatsen van digitale watermeters Vervangen kruipluik benedenwoningen Isoleren begane grondvloeren benedenwoningen 	<ul style="list-style-type: none"> Zijgevels voorzien van gevelisolatie afgedekt met kunststof stroken Vervangen kapotte regenpijpen Herstellen betonschade galerij- en balkonvloeren Coaten van bovenste galerij- en balkonvloeren Vervangen van de platen in de privacyschermen Vervangen van beplantingen in galerij- en balkonhekwerken en kapotte buitenlampen

Bron: Portaal (2014)

Figuur 1 Tevredenheid over voorzieningen jongeren (2011)

Tevredenheid volwassen Leidenaren over voorzieningen jongeren (% (helemaal) mee eens)

Bron: Veiligheidsmonitor, Gemeente Leiden

Jongeren en kinderen in de Slaaghwijk

Voor een indruk van de ontwikkeling van de jeugd in de Slaaghwijk is, naast de gesprekken met professionals, gebruik gemaakt van verschillende gegevens. Met landelijke en gemeentelijke cijfers wordt zo goed als mogelijk nagegaan welke vormen van onderwijs worden gevolgd, hoe de kinderen zich daarin ontwikkelen en welke problemen zich voordoen. Daarnaast zal aan de hand van jeugdzorgcijfers en enquêtegegevens geanalyseerd worden hoe het staat met de zorg voor en gezondheid van jongeren.

In een jeugdpeiling uit 2008 is de jongeren van 12 tot 18 jaar gevraagd om aan te geven wat voor onderwijs zij volgen. Het is geen volledige telling dus al te gedetailleerde conclusies kunnen we aan onderstaande tabel niet vasthangen, maar we kunnen wel vaststellen dat het onderwijsniveau wat lager is dan gemiddeld in Leiden.

Tabel 22 Vorm onderwijs jongeren (12-18)

	Slaaghwijk	Leiden
Leerwegondersteunend- en/of praktijkonderwijs	9%	6%
Brugklas vmbo/havo/vwo	4%	3%
Vmbo	30%	22%
Mbo	19%	12%
Havo/vwo	38%	57%

Bron: Jongerenpeiling 2008, gemeente Leiden.

Een belangrijke onderwijstrend in Nederland is de stijging van het aantal jongeren in het hoger onderwijs, vooral onder jongeren met een niet-westerse achtergrond is deze spectaculair. Uit ervaringen van professionals blijkt dat deze trend ook in de Slaaghwijk van toepassing is, om hoeveel jongeren het gaat is helaas niet bekend.

Tabel 23 Ontwikkeling ingeschrevenen hoger onderwijs (NL) naar herkomst en geslacht in indexcijfers (1999=100)

		'99	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13
Autochtonen	Man	100	112	115	116	117	119	124	128	130	128	134
	Vrouw	100	115	118	120	122	124	129	133	133	131	135
Niet westers	Man	100	167	179	184	194	204	222	232	239	238	250
	Vrouw	100	184	196	208	221	235	256	270	178	278	292

Bron: CBS

In het mbo zien we daarnaast dat de niet-westerse leerlingen veel vaker doorstromen nadat zij een diploma hebben behaald dan hun autochtone leeftijdsgenoten. Ook dit is een trend die in zekere mate van toepassing zal zijn in de Slaaghwijk.

Tabel 24 Percentage leerlingen dat doorstroomt naar herkomst (gemeenten > 100.000 inwoners)

	Autochtonen	Niet-westerse achtergrond
Van mbo 1 naar niveau 2	35%	44%
Van mbo 2 naar niveau 3	45%	56%
Van mbo 3 naar niveau 4	31%	48%
Van mbo 4 naar hbo	38%	58%

Bron: CBS (2009/2010 – 2010/2011)

Een aantal jongeren kan niet mee en haakt af, de vroegtijdige schoolverlaters. In Leiden gaat het om een groep van circa 180 jongeren. De afgelopen jaren heeft zich een sterke dalende trend ingezet. Om hoeveel jongeren het in de Slaaghwijk gaat is niet bekend.

Tabel 25 Aantal vroegtijdig schoolverlaters Leiden, per onderwijsniveau

	2005/2006	2007-2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2012/2013
Voortgezet onderwijs	101	112	77	87	77	22
MBO	267	281	250	236	186	159
Totaal	368	393	327	323	263	181

Bron: BOA, gemeente Leiden

Het aantal kinderen met gedragsproblemen lijkt in de Slaaghwijk groter te zijn dan gemiddeld in Leiden. Er wordt meer gepest en door een substantiële groep. Het is dus niet enkel een kwestie van een kleine groep die het verziekt voor de rest. Het ziekteverzuim en spijbelgedrag is ook wat hoger dan gemiddeld.

Tabel 26 Pestgedrag door kinderen (t/m 18 jaar) - 2008

	% kinderen dat slachtoffer is van pesten op school	% kinderen dat dader is van pesten op school	% kinderen dat een hele dag gespijbel heeft in afgelopen 4 weken	% kinderen met ziekteverzuim in afgelopen maand
Slaaghwijk	10%	28%	16%	55%
Leiden	14%	22%	11%	44%

Bron: Jeugdpeiling GGD Hollands Midden (2008).

We kunnen daarnaast een kort uitstapje maken naar de veiligheidssituatie in de Slaaghwijk, die is vanzelfsprekend niet geheel toe te schrijven aan jongeren maar laat wel zien dat het aantal overlastincidenten in de Slaaghwijk relatief hoog is voor een buitenwijk.

Tabel 27 Aantal gerapporteerde incidenten per 1000 inwoners

	Diefstal	Geweld pleging	Vandalisme	Overlast	Buren gerucht	Vermogens delicten	Totaal ²⁶
Slaaghwijk	57	79	26	142	18	18	450
Merenwijk	59	42	17	85	9	12	295
De Kooi	102	100	43	121	15	46	839
Leiden	235	127	60	101	8	43	520

Bron: Politie Hollands Midden (2014)

In de gehele Merenwijk, cijfers voor de Slaaghwijk zijn helaas niet beschikbaar, wordt door circa 100 huishoudens gebruik gemaakt van ambulante jeugdzorg. In deze situatie bezoekt een hulpverlener gedurende een periode op afgesproken tijden het gezin en biedt hulp bij opvoedproblemen. Gezamenlijk met het gezin wordt een plan van aanpak geformuleerd waarop wordt teruggegrepen. Enkele gezinnen maken gebruik van intensievere vormen van jeugdzorg zoals dagbehandeling, residentiële zorg en pleegzorg. Overigens gaan opvoedingsproblemen niet alleen over gedragsproblemen maar net zozeer over emotionele problemen en moeilijkheden om contact te maken met leeftijdsgenoten. Op basis van deze cijfers weten we dat het om een aantal van 125 tot circa 200 gezinnen gaat in de Merenwijk (de cijfers kunnen niet zomaar opgeteld worden omdat meerdere regelingen door één gezin kunnen worden gebruikt).

Tabel 28 Aantal huishoudens met beroep op sociale regelingen jeugd/kinderen

	Merenwijk
Speciaal onderwijs	115
Leerlinggebonden financiering	40
Jeugdzorg	
Onder toezichtstelling	40
Reclassering	20
Ambulante jeugdzorg	100
Dagbehandeling	25
Residentiële jeugdzorg	20
Pleegzorg	15

Bron: CBS (2011)

Als we dat vergelijken met de andere Leidse wijken valt op dat het aantal jeugdzorgregelingen in de Merenwijk relatief hoog is. De praktijk leert dat in kwetsbare wijken het gebruik van jeugdzorgregelingen een stuk hoger is, bijvoorbeeld in Leiden Noord. We vermoeden daarom dat een groot deel van de jeugdzorgregelingen gebruikt wordt door gezinnen in de Slaaghwijk, en veel minder in de rest van de Merenwijk.

Tabel 29 Aantal jeugdzorg regelingen per district (2011)

	Totaal aantal jeugdzorgregelingen	Jeugdzorgregelingen per 1000 huishoudens met kinderen
Binnenstad	90	51
Leiden Noord	195	106
Roodenburgerdistrict	190	63
Leiden Zuid	215	88
Morsdistrict	80	54
Boerhaave	25	-
Merenwijk	220	93
Stevenshof	45	21
Niet aan wijk toebedeeld	150	-
Leiden	1.210	80

Bron: CBS/King

²⁶ Totaal is hoger dan de individuele componenten doordat veel meldingen worden geclassificeerd als 'rest'

Uit enquêtegegevens blijkt dat kinderen en jongeren in de Slaaghwijk eerder geneigd zijn om op straat te hangen in plaats van te sporten, te lezen of naar een culturele activiteit te gaan. Dat zal te maken hebben met het inkomensniveau van de ouders en ook de mate waarin zij gestimuleerd worden in bepaalde activiteiten.

Tabel 30 Vrijtijdsbesteding jongeren (12 t/m 18 jaar)

	Slaaghwijk	Leiden
Aantal jongeren dat niet sport	22%	17%
Lid sportvereniging	49%	66%
Aantal jongeren dat afgelopen week heeft gelezen	45%	56%
Aantal jongeren dat afgelopen week op straat heeft gehangen	50%	37%
Aantal jongeren dat afgelopen week computerspellen heeft gespeeld	54%	58%
Aantal jongeren dat afgelopen jaar naar het theater is geweest	27%	44%
Aantal jongeren dat afgelopen jaar naar het museum is geweest	37%	47%

Bron: Jongerenpeiling 2008, gemeente Leiden

Het aantal kinderen dat slecht of teveel eet is in de Slaaghwijk een stuk hoger dan gemiddeld. De thuissituatie geeft ook hier op veel punten de doorslag, gezond eten wordt niet overal gestimuleerd. Het aantal jongeren dat drinkt is weer een stuk lager, de islam verbiedt het drinken van alcohol.

Tabel 31 Gezondheid jongeren (t/m 18 jaar)

	Slaaghwijk	Leiden
Aantal jongeren dat minder dan 5 keer per week ontbijt	30%	20%
Aantal jongeren dat niet dagelijks groente eet	55%	48%
Aantal jongeren dat niet dagelijks fruit eet	39%	46%
Aantal jongeren met overgewicht	23%	11%
Aantal jongeren met ernstig overgewicht	9,6%	2,3%
Aantal jongeren dat dagelijks rookt	14%	12%
Aantal jongeren dat afgelopen maand alcohol heeft gedronken	31%	47%

Bron: Jongerenpeiling 2008, gemeente Leiden

Werk en inkomen

Door een combinatie van cijfers van de gemeentelijke statistiek afdeling en CBS gegevens kunnen we een indeling maken van de volwassen bevolking naar hoofdkomen. Volgens CBS verdienen van alle 3.300 volwassenen in de Slaaghwijk circa 2.900 personen een inkomen. We onderscheiden drie categorieën van inkomen die het leeuwendeel hiervan uitmaken: inkomen uit arbeid, uitkeringen (incl. studiefinanciering) en pensioenen. Als we uitgaan van circa 100 studenten in de Slaaghwijk (de complexen aan het Ravenhorst en enkele thuiswonende studenten) komen we tot de volgende onderverdeling per categorie. Het gaat om schattingen met enige marge, grofweg geven zij een accuraat beeld.

Tabel 32 Hoofdkomen bewoners Slaaghwijk, 18+ (2012)

	Arbeid	Uitkering	Studiefinanciering	Pensioen	Geen Inkomen
Aantal	1.550	800	100	450	400
% totaal inkomens	47%	24%	3%	14%	12%
In % groep 18-64	54%	28%	4%	-	14%

Bron: CBS & BOA Gemeente Leiden

We kunnen de uitkeringen vervolgens verder uitsplitsen naar sociale regeling. Er bestaan verschillende sociale regelingen waar personen aanspraak op kunnen doen wanneer zij geen baan hebben. De overgrote meerderheid maakt gebruik van één van de volgende drie regelingen: de werkloosheidswet (ww), de wet werk en bijstand (wwb) of een arbeidsongeschiktheidregeling (wao, wajong en waz). In de Slaaghwijk maakt tussen de 750 en 800 personen gebruik van een dergelijke regeling. Dat is ongeveer 30% van de volwassen (niet pensioensgerechtigde) buurtbevolking.

Tabel 33 Gebruik drie sociale regelingen in Slaaghwijk

	2009	2010	2011	2012	2013
Arbeids-ongeschiktheid (WAO, Wajong)	180	210	220	230	onb.
WW	315	263	269	254	onb.
Bijstand	260	258	280	280	306
Totaal	755	731	769	764	onb.

Bron: BOA Gemeente Leiden & CBS

We kunnen de bijstandsregelingen en ww-uitkeringen vervolgens weer uitsplitsen naar uitkeringsduur en leeftijd ontvanger (voor de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen gaat dat helaas niet). Circa 70% van de uitkeringen blijkt langdurig te zijn, er zit weinig wijziging in dit bestand. Het aantal langdurig werklozen neemt wel gestaag af. Een groot deel van de uitkeringsgerechtigden is 45 jaar of ouder. We zien tegelijkertijd dat de Slaaghwijk reageert op conjuncturele golven, in 2007 en 2008 zijn de eerste gevolgen van de crisis al zichtbaar om na 2009 al weer enigszins te dalen.

Tabel 34 Werkloosheid- en bijstandsuitkeringen Slaaghwijk naar duur

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
WW < 1 jaar	145	91	102	104	120	103	92	101	-
WW > 1 jaar	193	236	208	188	195	160	177	153	-
Bijstand < 1 jaar	-	-	-	-	43	42	60	53	71
Bijstand > 1 jaar	-	-	-	-	217	216	220	227	235
Aandeel langdurende uitkeringen t.o.v. totaal	-	-	-	-	72%	72%	72%	71%	-

Bron: BOA, Gemeente Leiden

Tabel 35 Werkloosheid- en bijstandsuitkeringen Slaaghwijk naar leeftijdscategorie (2012/2013)

	Tot 26 jaar	27 tot 44 jaar	45 tot 65 jaar
WW uitkeringen	23	107	124
%	2,4%	9,3%	12,5%
Bijstand	15	129	162
%	2,1%	11%	15,9%

Bron: BOA, Gemeente Leiden

De beschikbaarheid van werk dichtbij meten we door het aantal arbeidsplaatsen in de wijk te vergelijken met het aantal inwoners. We delen dit in volgens de wijkindeling van de Gemeente Leiden.

Tabel 36 Arbeidsratio Leidse wijken (2013)

	Aantal inwoners 20-64 jaar	Aantal arbeidsplaatsen	Aantal banen per 100 inwoners
Binnenstad	19.978	17.091	86
Leiden Noord	8.986	2.176	24
Roodenburgerdistrict	12.268	7.826	63
Leiden Zuid	12.481	5.660	45
Morsdistrict	7.086	5.299	75
Boerhaave	3.146	18.801	598
Merenwijk (incl. Slaaghwijk)	8.224	1.974	24
Stevenshof	7.333	1.158	16

Bron: BOA, Gemeente Leiden.

Zorg, welzijn en sociale netwerken

We maken om te beginnen gebruik van gegevens uit de Veiligheidsmonitor om de sociale cohesie in de Slaaghwijk in kaart te brengen. Respondenten van dit onderzoek kunnen aangeven hoe zij de sociale samenhang in hun wijk ervaren door een rapportcijfer te geven. Kenmerkend voor een stad is het gemiddelde cijfer in Leiden laag, in de Slaaghwijk ligt dit nog wat lager.

Tabel 37 Beoordeling sociale cohesie door buurtbewoners

	2009	2011	2013
Slaaghwijk	5,2	5,2	5,1
Leiden	5,8	5,8	5,7

Bron: Veiligheidsmonitor, BOA Gemeente Leiden.

De respondenten kunnen vervolgens aangeven waar het aan schort in de wijk, dat doen ze door stellingen te onderschrijven of juist niet. We maken de vergelijking met de Binnenstad-Zuid om te laten zien dat vooral de bevolkingssamenstelling van de Slaaghwijk debet is aan het slechte rapportcijfer.

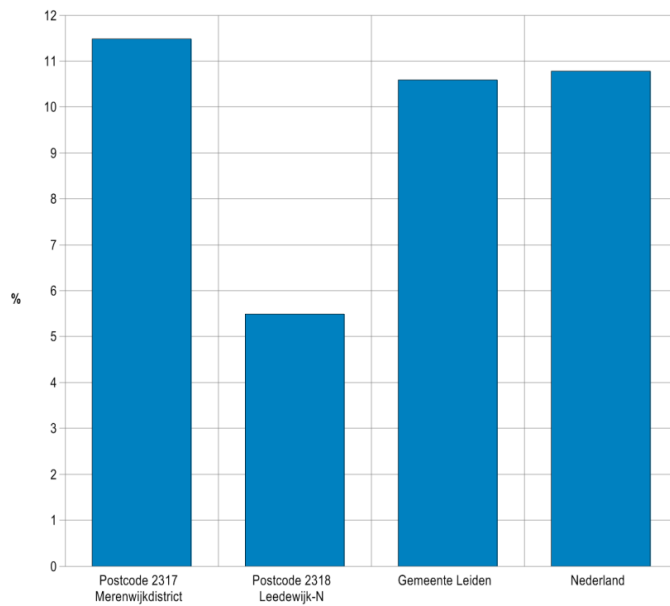
Tabel 38 Percentage bewoners dat het eens is met onderstaande stellingen (2013)

	Slaaghwijk	Binnenstad-Zuid	Leiden
Mensen kennen elkaar nauwelijks	36%	42%	32%
Mensen gaan op prettige manier met elkaar om	48%	63%	58%
Gezellige buurt met veel saamhorigheid	25%	24%	33%
Voel me thuis bij de mensen	47%	55%	54%
Veel contact met buurtbewoners	33%	19%	31%
Tevreden over bevolkingssamenstelling	43%	69%	62%

Bron: Veiligheidsmonitor, Gemeente Leiden.

Een inschatting maken van de zorgbehoeften in de Slaaghwijk is lastig met cijfers aangezien er grotendeels alleen schattingen zijn van het zorgverbruik per postcode. De Slaaghwijk is hierbij ingedeeld met een groot deel van de Merenwijk. Het gaat hier om schattingen gebaseerd op de bevolkingssamenstelling. Door de vergelijking te maken met een klein gedeelte van de Merenwijk dat apart geregistreerd is, Leedewijk-Noord, kunnen we toch enkele voorzichtige conclusies trekken. Zo zien we in figuur 2 dat het aantal bewoners met een matig tot slecht ervaren gezondheid relatief hoog is in de Merenwijk ten opzichte van Leiden en zeker Leedewijk-Noord. We verwachten dat dit te maken heeft met twee factoren: ten eerste wonen in de wijk Merenwijk-centrum veel ouderen met een grote zorgvraag. Daarnaast vermoeden we dat de zorgvraag in de laagopgeleide Slaaghwijk relatief hoog is.

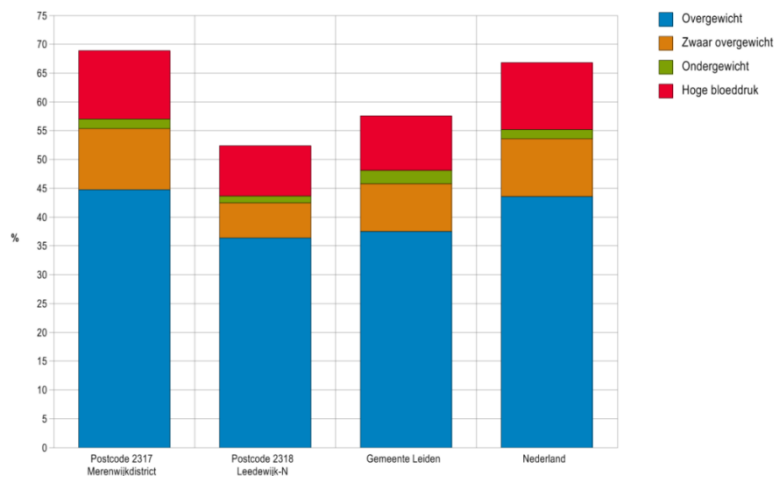
Figuur 2 Schatting van het aantal bewoners met een matig tot slecht ervaren gezondheid (2011)

Bron: VAAM/NIVEL, via REOS

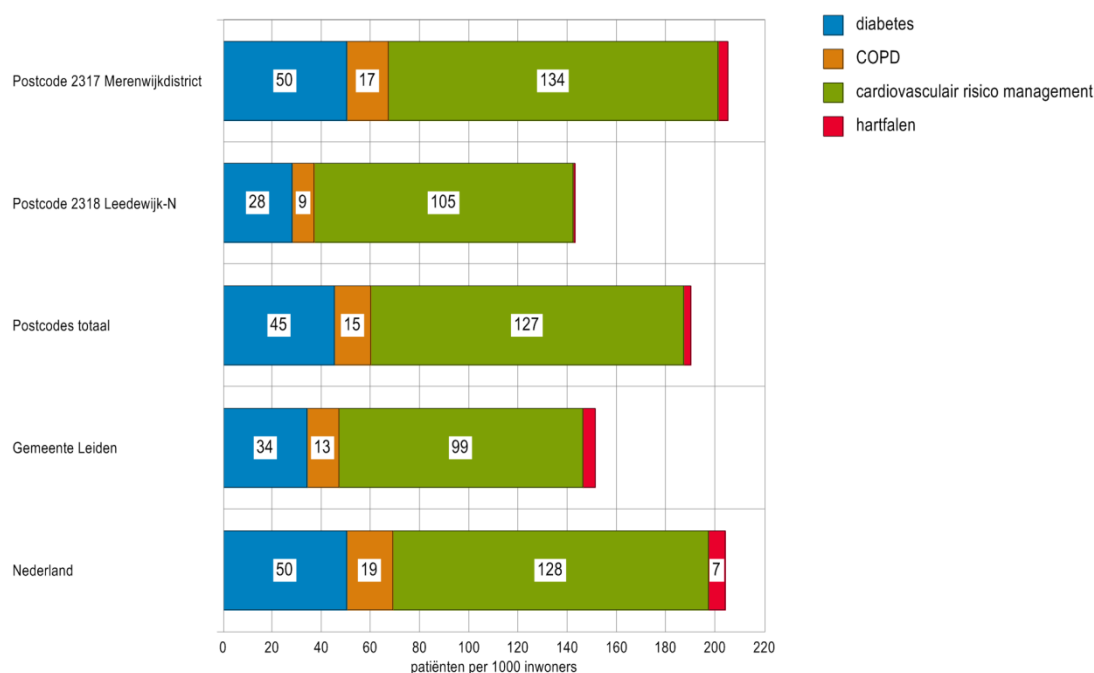
We vermoeden dat deze hoge zorgvraag in ieder geval zichtbaar is op twee verschillende thema's: gewicht en chronische aandoeningen als diabetes. Dat heeft te maken met de ongezonde leefstijl van veel laagopgeleiden en het zoete eten van veel niet-westerse migranten. Figuur 3 en 4 tonen aan dat het in ieder geval in het Merenwijkdistrict speelt, we verwachten dat dit zich in de Slaaghwijk versterkt voordoet.

Figuur 3 Schatting van het aantal personen met gewichtsproblemen

Bron: Vaam/Nivel via REOS

Figuur 4 Schatting van het aantal personen met diabetes en andere chronische aandoeningen

Bron: VAAM/NIVEL, via REOS

De zorgbehoeften van ouderen kunnen we wat nauwkeuriger in beeld brengen met gegevens over het gebruik van wmo-voorzieningen. Om te beginnen brengen we de grootte van de groep in kaart. In totaal wonen er 820 mensen van 55 jaar en ouder in de Slaaghwijk. Van hen zijn 132 bewoners ouder dan 75 jaar, vanaf deze leeftijd neemt het zorggebruik doorgaans fors toe. De prognose is dat het aantal ouderen in de Slaaghwijk de komende jaren zal oplopen.

Tabel 39 Aantal ouderen in de Slaaghwijk

	55-64	65-74	75-84	85+	Totaal
Aantal personen	406	282	113	19	820

Bron: BOA, Gemeente Leiden

De groep mag dan beperkt zijn, de zorgvraag ervan is een stuk hoger dan in de rest van de Merenwijk. Onderstaande vergelijking laat zien dat de ouderen in de Slaaghwijk veel meer gebruik maken van wmo voorzieningen dan hun leeftijdsgenoten in de rest van de Merenwijk. Een kleine stijging van het aantal ouderen in de Slaaghwijk heeft dus flinke invloed op de zorgvraag.

Tabel 40 Aantal ouderen met beroep op wmo voorziening (2013)

	65-	65-74	75-84	85+	Totaal
Slaaghwijk	86	50	54	12	202
In % bevolkingsgroep	2%	18%	41%	60%	
Merenwijk (excl. Slaaghwijk)	74	76	99	92	341
In % bevolkingsgroep	1%	5%	23%	71%	

Bron: Boa, Gemeente Leiden

Het zorgaanbod in de Merenwijk is voldoende verspreid over de wijk en toegankelijk voor bewoners van de Slaaghwijk. Het voordeel is dat veel voorzieningen geconcentreerd zijn in het midden van de wijk waar veel ouderen wonen, de bewoners van de Slaaghwijk kunnen daar ook gebruik van maken.

Figuur 5 Zorgaanbod Merenwijk

Bron: ROS wijkscan, REOS

Tot slot hebben we nog enkele cijfers van GGZ Rivierduinen over het aantal patiënten met psychische problemen. Opvallend is dat het aantal cliënten met een kortdurend traject relatief hoog is in de Slaaghwijk maar dat het aantal bewoners met langdurige trajecten relatief laag is.

Tabel 41 Aantal patiënten GGZ Rivierduinen

	Aantal cliënten kortdurende zorg	Aantal cliënten langdurige zorg	Cliënten per 1000 inwoners	Cliënten langdurig per 1000 inwoners
Slaaghwijk	79	15	21	3
Leiden	1138	606	14	5

Bron: GGZ Rivierduinen